

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

Ohlas vraždy Theodora Lessinga v českém tisku
Reflection of murdering of Theodor Lessing in Czech Press

Autor práce: **Tomáš Bederka**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Alena Míšková Ph. D.**

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem: „Ohlas vraždy Th. Lessinga v českém tisku“ vypracoval samostatně pod vedením doc. PhDr. Aleny Míškové, Ph. D., s použitím literatury a pramenů, uvedené na konci mé bakalářské práce v seznamu použitých pramenů a literatury

V Praze 22. 6. 2012

Tomáš Bederka

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat paní doc. Aleně Míškové Ph.D., která mi vedla tuto práci přesně tak, jak jsem potřeboval. Dále bych chtěl poděkovat Bc. Martinu Zierisovi a Bc. Veronice Pánkové za konzultace ohledně této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o ohlasu ve vybraném českém tisku, který vyvolala první politická vražda spáchaná nacisty na našem území, spáchaná na německém filosofovi prof. Theodoru Lessingovi. Důraz v práci je kladen jak na četnost článků v jednotlivých periodikách, tak na témata, která postupně vytlačují atentát na Lessinga z pozornosti médií, s akcentem na komparaci s ohlasem vraždy Otýlie Vranské.

Summary

This bachelor's thesis deals with the reflection of the murder of German philosopher Theodor Lessing which is considered to be the first political Nazi murder in our territory. The thesis focuses on a large number of articles in chosen periodicals. Moreover, it concentrates on certain topics which gradually replaced the assassination of Lessing in the center of media's interest. The comparison with reflection of a murder of Otýlie Vranská is stressed with special emphasis.

Klíčová slova

Theodor Lessing – Politický atentát - První republika – Mariánské Lázně – Německá emigrace – Němečtí židé – Český tisk

Key words

Theodor Lessing - Political assassination – the 1st Republic – Marien Bad – German emigration – German Jews - Czech press

Obsah

1.	Předmluva	6
2.	Metodika práce	8
2.1.	Výběr tisku	8
2.2.	Použité zdroje	9
2.2.1.	Struktura práce	10
2.3.	Evropa a Československo v roce 1933	10
2.3.1.	Evropa	10
2.3.2.	Československo	12
2.4.	Stručná biografie prof. Theodora Lessinga	14
3.	Tisk	17
3.1.	Československý tisk meziválečného období	17
3.2.	Stranický tisk	19
3.2.1.	Právo lidu	20
3.2.2.	Lidové listy	25
3.2.3.	České slovo	29
3.2.4.	Venkov	34
3.2.5.	Národní listy	39
3.3.	„Nezávislý“ tisk	43
3.3.1.	Lidové noviny	43
3.3.2.	Národní politika	47
3.4.	Radikální tisk	50
3.4.1.	Rudé Právo	50
3.4.2.	Fašistické listy	54
3.5.	Bulvární tisk	55
3.5.1.	Polední list	56
4.	Závěr	60

4.1.	Shrnutí	63
5.	Použitá literatura	64
5.1.	Prameny	64
5.2.	Literatura	64
6.	Přílohy.....	Chyba! Záložka není definována.
6.1.	Seznam příloh.....	Chyba! Záložka není definována.

1. Předmluva

Theodor Lessing. Československý tisk. Fémová vražda. Tři klíčové pojmy, které se budou objevovat v této bakalářské práci nejčastěji.

Theodor Lessing aktivně působil v československém prostředí přes deset let. Dne 8. dubna roku 1923 Lessing vydal svůj první článek v česko-německých novinách Prager Tagblatt s titulkem *Deutsche Vergangenheit bei Juden* (Německá minulost u Židů). Byl zavražděn 30. srpna 1933. Pro Československo znamenala tato událost jednu z prvních předzvěstí nepřátelství nacistického Německa, jež se v následující dekádě v plné síle projeví, a proto je pro československé dějiny klíčová. Během těchto let se naplno projeví národnostní problémy, které po období hospodářské konjunktury ve dvacátých letech ztratily na síle a mnozí doufali, že již upadnou v zapomnění. Následně se z poměrně prosperujícího a demokratického státu stane „vazal“ nacistického Německa.

Studenti dějepisu si většinou vybírají téma kvalifikační práce podle toho, k jakému dějinnému období mají osobně nejbližší. U mě v tomto směru spíše zvítězila zvědavost. Po celé 4 roky studia jsem se orientoval více na geopolitické dějiny velmocí, jako byla Velká Británie či USA, a to převážně do konce první světové války. Přednášky k českým či česko-německým dějinám jsem po dobu mého studia používal jako nutný faktický základ, než jako zdroj pro mé další osobní samostudium. Tento, byť na první pohled velmi paradoxní důvod, byl pro mne hlavním „motivátorem“ k výběru tématu mé bakalářské práce.

Tato bakalářská práce si klade za cíl podat ucelenou zprávu o tom, jak první fémová vražda, provedená v Československu, rezonovala v nejdůležitějších dobových denících od dne vraždy, 30. srpna 1933, do 8. února 1934. Datum stanovující začátek mého výzkumu v periodikách, bylo předem jasně dané. Obtížnější problém představovalo vymezení konečného mezníku výzkumu tak, aby odpovídalo rozsahu bakalářské práce, tj. přibližně 5 měsíců, a zároveň aby mělo alespoň v jistém smyslu symbolický charakter. Rozhodl jsem se pro 8. únor 1934. právě v osmém únoru 1934. Splňuje totiž obě dvě dané premisy. Jedná se o den,

který je cca pět měsíců vzdálen od vraždy, ale zároveň splňuje i požadavek na symboličnost; osmého února 1934 totiž uplynulo 62 let od narození zavražděného Theodora Lessinga.

Nechtěné dítě. I takto se dá označit počátek života. Života, který nebude mít šťastného konce a o kterém se bude mnoho psát i mnoho mluvit. Jak, ale již jednou řekl Buddha (kterého Lessing obdivoval): „Není důležitý cíl cesty, nýbrž samotná cesta“.

Kdyby totiž byl důležitý cíl, nemá valného významu zabývat se cestou. V opačném případě nás zajímá každá naplněná minuta, kterou onen či tamten život na cestě prožil, na kterou se díváme a snažíme se jí zmapovat pomocí vodítek. Ze zvědavosti se snažíme vklouznout do každého zákrutu, snažíme se odhalit každou skrýš. Nespěcháme, jelikož nás nezajímá cíl - nepotřebujeme znát ani čas, který potřebujeme k jeho dosažení. Naopak v momentě, kdy život pohltí časovost a spěch, a my přestaneme prodlévat a prožívat – duše, která doposud celou svou jednotou držela nás na této cestě, ztratí svojí podstatu a „scvrkne“ a rozdělí na několik menších segmentů, které se budou neustále hnát za smyšleně daným cílem. Ten však nikdy nedoženou, jelikož tímto snažením se posouvá cíl stále dál v čase. Přesně toto je důvod, pozastavit se a shlédnout na jiný život, který byl již naplněn. Na život, jenž byl naplněn bezezbytku, ač byl náhle ukončen aktem, který pravděpodobně nejlépe charakterizuje touhu, kterou může příliš velký cíl nakazit lidskou duši. To jest akt politické vraždy.

2. Metodika práce

2.1. Výběr tisku

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřil pouze na denní tisk. Toto pravidlo jsem porušil jen jednou, a to při výběru Fašistických listů - učinil jsem tak z důvodu vyváženosti k radikálně levicovému Rudému právu.

Denní tisk vycházel převážně v ranním a večerním vydání. Ranní vydání, přestože se vyznačovalo většinou přepolitizovaností, a, pokud se jedná o tisk stranický, i velkou mírou propagandy té které konkrétní strany (např. proslovy předsedů stran apod.), se dá označit za seriózní tisk. Pro večerníky je zase charakteristické zábavní či až bulvární zaměření. Z tohoto důvodu jsem pro svůj výzkum zvolil ranní vydání novin.

V českém tisku má výsadní postavení stranický tisk. Při jeho výběru jsem dbal na to, aby byly zastoupeny všechny deníky československých politických stran tzv. velké pětky, kterou tvořila Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Československá sociálně demokratická strana dělnická, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová a Československá národní demokracie. Dále deníky radikální levice, v tomto případě zastoupené Rudým právem, a pravice, zastoupené Fašistickými listy. Ústřední deník Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské jsem vynechal kvůli marginálnosti jeho významu. U stranického tisku jsem vybral vždy ústřední list strany, převážně vycházející v Praze. Je možno namítnout, že jsem pominul zástupce německy píšících deníků, vycházejících na českém území. Tyto deníky jsem vynechal ze stejného důvodu jako regionální deníky, či deníky říšské provenience. Nicméně jsem prohledával i dva nejdůležitější cizojazyčné deníky, do kterých Theodor Lessing přispíval tj. Prager Tagblatt a The Manchester Guardian. Především v Prager Tagblattu je stále ještě mnoho nezpracovaného materiálu. Rozbor těchto periodik by však znamenal výrazné překročení rozsahu bakalářské práce.

Jako protiváhu československému stranickému tisku jsem vybral dva druhy deníků. V prvním případě se jedná o tzv. „nezávislé deníky“ - Lidové noviny a Národní politiku. Tento druh tisku se vyznačuje tím, že rád staví na obdiv svoji

objektivitu a nezávislost. Ve skutečnosti každý deník z této skupiny inklinuje k nějaké polické orientaci. Druhý případ zahrnuje nový druh tisku, který vznikl ve 20. letech díky Jiřímu Stříbrnému, a tím je bulvární tisk, který v mé práci zastupuje Polední list. Bulvární tisk první republiky má společné jmenovatele podobné dnešním: palcové titulky, povrchnost, objektivita a pravdivost informací je upozaděna komerčním cílům.

2.2. Použité zdroje

Při psaní bakalářské práce jsem vycházel z archivních materiálů a sekundární literatury.

Prvním zdrojem, který ve své práci používám, jsou archivní materiály týkající se vyšetřování Lessingovy smrti. Jedná se o materiály ohledně vyšetřování vraždy v období první republiky – ty jsou uloženy v Národním archivu na Chodovci. O obnoveném procesu, který probíhal v poválečném období, najdeme informace v Archivu bezpečnostních složek.

Druhý zdroj představují samotná periodika, která vycházela v letech 1933 a 1934. Pro jejich prostudování jsem využil služby Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea a služeb Studovny periodik Národní knihovny.

Dále jsem vycházel z materiálů, dostupných v digitalizovaném archivu listu The Guardian (v r. 1933 vycházel pod názvem Manchester Guardian).

Mým třetím a posledním zdrojem byla sekundární literatura, již dělím na dvě kategorie. Do první patří publikace zabývající se Lessingovým životem a tím pádem i okolnostmi jeho smrti. V tomto směru jsem využil literatury české provenience, německé a americké.

Do druhé kategorie řadím literaturu pojednávající o historii československých médií ve 20. století. Jelikož jsem se zabýval pouze českým tiskem, nepoužíval jsem k tomuto účelu literaturu jiného nežli českého původu. Specifickou kategorií jsou slovníky šifer a pseudonymů, ve kterých jsem se snažil

najít a identifikovat každého autora, kterého zmiňuji. U některých se mi toto dohledání podařilo u jiných částečně a u dalších vůbec. Místo informací jsou tak poznámkách pod čarou uvedeny otazníky místo údajů.

2.2.1. Struktura práce

Moje bakalářská práce se dělí na tři hlavní část. Předmluvu, kde se nachází kapitoly o dění v Evropě a Československu či životopis prof. Lessinga. V druhé části rozebírám jednotlivá periodika. Rozbor je proveden chronologicky s důrazem na tyto dvě otázky. Zaprvé, po jakou dobu a jak četně informovaly vybrané deníky o případu vraždy Theodora Lessinga. Zadruhé, jaká témata vytlačila tento případ z titulních popřípadě z dalších stránek. Na závěr každého rozboru jednotlivého deníku jsem umístil krátké shrnutí.

Třetí část má název závěr a jsou zde shrnuty výsledky mého výzkumu.

2.3. Evropa a Československo v roce 1933

2.3.1. Evropa

Roku 1933 stále ještě nacházíme ve veškerém německém, potažmo evropském, denním tisku hospodářskou krizi jako hlavní téma většiny vycházejících periodik. Nezaměstnanost stoupala, životní úroveň lidí se snižovala, a v důsledku toho se voliči odkláněli od tradičních „středových“ stran. Začali preferovat strany populistické až extrémistické, které přinášely jednoduchá řešení složitých problémů. Tento fenomén se v Evropě nejvíce promítl ve Výmarské republice – Německu.

V roce 1932 v Německu kulminovala nezaměstnanost a „*doléhá na šest milionů Němců, tedy na každého druhého ekonomicky aktivního člověka.*“¹ Podobná situace převládá i ve Francii a Velké Británii. Každý čtvrtý práceschopný muž je nezaměstnaný.²

„*V důsledku toho se velice brzy mnoho nezaměstnaných ocitá zcela bez prostředků a stává se bezdomovci.*“³ Kombinace nezaměstnanosti, bídy a

¹ CARBONELL, Charles-Olivier. Evropské dějiny Evropy: (15. - 20. století). Vyd. 1. Překlad Alena Lhotová, Věra Hrubanová. Praha: Karolinum, 2003, 329 s. ISBN 80-246-0411-6. str. 272.

² *Tamtéž.*

³ *Tamtéž.*

rozpočtových škrtů, které obsahují i rapidní snížení podpor v nezaměstnanosti, zapříčinila radikalizaci společnosti. Lidé začali organizovat stávky, pochody a demonstrace.

„Ve všech zemích (myšleno evropských) se navíc rozmáhá ekonomický antisemitismus. Některá politická hnutí v Německu, ale také ve Francii, Polsku a Maďarsku, jejichž štafetu posléze přebírá mocný tisk, označují za viníky krize židy. Všude dochází k ekonomickému a sociálnímu vytlačování evropských židovských komunit na okraj společnosti.“⁴

Tyto všechny aspekty v Německu vyvrcholily v lednu 1933, kdy se chopila moci Nacionálně socialistická strana v čele s Adolfem Hitlerem.

Je ale nutné říci, že radikální politické frakce nepůsobily jenom a pouze v Německu, nalezneme je v této době takřka po celé Evropě. Některé k fašistické či nacistické ideologii tendují skrytě, ale přibývá stran, které se k ideologii nacismu či fašismu hlásily otevřeně.

Jedná se např. o Vlámskou národní ligu v Belgii, poměrně silně zastoupenou finskou fašistickou stranou, hnutí Alexandra Cankova, Železnou gardu v Rumunsku či Šípové kříže v Maďarsku. *„V Jugoslávii se k fašistické symbolice uchyluje přímo sama vládní strana.“⁵* Ve Francii či Velké Británii se fašistické strany příliš neuchytily. Za zmínku stojí jen francouzské hnutí „Francisme“, které vedl Georges Valois a Marcel Bucard.

Ve chvíli, kdy se Hitler v Německu chopil moci, začalo téměř okamžitě Německo používat velmi tvrdé metody, jako např. omezení základních občanských práv a svobod, vytlačování opozičních hlasů atd. Diktatura vyžaduje absolutní víru a poslušnost k státu či vůdci, a k takovéto diktatuře mělo Německo v lednu 1933 již silně nakročeno.

Vůči otázce Německa vystupovaly Velká Británie a Francie vystupovaly značně nejednotně a často se rozcházely.

⁴ *Tamtéž.*

⁵ CARBONELL, str. 275.

„Na počátku třicátých let se Francie zdála silnější a vlivnější, přinejmenším na velice důležité evropské scéně. V těchto letech se její armáda řadila mezi velmocemi na druhé místo (po Sovětském svazu).“⁶

Dokonce ani „velký krach na burze“ nepostihl Francii tak těžce jako ostatní státy. Po roce 1933 se však francouzská ekonomika začala vytrvalým, systematickým a úděsným způsobem hroutit⁷. Jak píše Paul Kennedy ve své monografii Vzestup a pád velmocí:

„Zřejmě největším francouzským omylem byl předpoklad, že koncem třicátých let bude Británie schopna čelit německému náporu stejně jako v roce 1914. Byla samozřejmě stále ještě významnou mocností, která se těšila mnoha strategickým výhodám a její objem průmyslové výroby a průmyslového potenciálu byl dvakrát větší než francouzský. Ale její postavení už nebylo tak významné a neotřesitelné jako před dvěma desetiletími. Z psychologického hlediska byl britský národ první světovou válkou těžce pošramocen a navíc rozčarován neplodností následného „kartaginského“ míru (jak se lidu zdálo). Tento veřejný odvrát od militarismu, od zasahování do kontinentálních záležitostí a od jakéhokoli zájmu na udržování mocenské rovnováhy souvisel jak s úplným nástupem parlamentní demokracie (v letech 1918 a 1928 došlo k rozšíření volebního práva), tak se vzestupem labouristů. Navíc se zdálo, že se britská domácí politika v těchto desetiletích zřejmě ještě více než francouzská točí kolem „sociální“ otázky. Baldwin a Chamberlain svým kolegům v kabinetu často připomínali, že v tomto klimatu by bylo těžké získávat hlasy voličů vměšováním se do nezvladatelných problémů střední a východní Evropy, jejíž hranice (podle mínění Whitehall) nebyly zdaleka posvátné.“⁸

2.3.2. Československo

Události ve světě a v Evropě citelně poznamenaly Československou republiku. „Světová hospodářská krize zasáhla Československo naplno v roce 1930. Zemi trvalo několik let, než se vzpamatovala. Značný dopad měla krize na

⁶ KENNEDY, Paul. Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000. Praha: Lidové noviny, 1996, 806 s. ISBN 80-7106-173-5, str. 379.

⁷ Tamtéž.

⁸ KENNEDY, str. 384-385

vnitropolitickou situaci republiky; zvýšilo se vnitropolitické napětí i nacionalistická radikalizace. Krize přispěla k většímu ohrožení státu ze strany národnostních menšin, zejména českých Němců.“⁹

Krize zasáhla především lehký spotřební průmysl. Nejdříve a nejvíce byl postižen zejména průmysl v příhraničních oblastech osídlených Němci. Tím se problém hospodářské krize rozšířil o politický a nacionální aspekt.¹⁰ Nezaměstnanost v ČSR kulminovala roku 1933, kdy bylo bez zaměstnání úředně 950 000 lidí; odhady skutečného počtu se pohybují kolem 1 300 000 nezaměstnaných.¹¹

Objektivně existující tíživější dopad hospodářské krize v pohraničních oblastech s převážně spotřebním průmyslem, provázený vyšší nezaměstnaností než v českých zemích, nahrával nacionálně vyhocené agitaci německých nacionálních socialistů. Stále větší část německého obyvatelstva se odkláněla od aktivistických stran a naslouchala demagogickému obviňování vlády ze záměrného neřešení důsledků krize v pohraničí a z diskriminace Němců.¹²

Fakt, že ČSR obklopovaly státy s více či méně protidemokratickými režimy, zvyšoval politické napětí v zemi a vláda byla nucena sáhnout k obranným opatřením, kterými objektivně omezovala demokratické svobody.¹³ A tak např. v roce 1933 vstoupil do platnosti zákon O tisku a mimořádných opatřeních a zákon O zastavování činnosti a rozpouštění politických stran.¹⁴

Vyhlídky pro první Československou republiku v roce 1933 nebyly příliš příznivé. Autoritářské režimy v sousedství, rozpadající se zahraničně-obranná politika, agresivní vystupování českých Němců. S tímto se republika potýkala až do října 1938.

⁹ AGNEW, Hugh LeCaine. Češi a země Koruny české. Vyd. 1. Překlad Marcela Ouzká. Praha: Academia, 2008, 549 s. Novověk, sv. 2. ISBN 978-802-0016-263. str. 274.

¹⁰ AGNEW, str. 275.

¹¹ *Tamtéž.*

¹² RADA, Ivan a Petr ČORNEJ. Dějiny země Koruny české. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1992, 2 v. ISBN 80-851-9228-4, str. 183.

¹³ *Tamtéž.*

¹⁴ *Tamtéž.*

2.4. Stručná biografie prof. Theodora Lessinga

Život, jehož směr budeme tuto kapitolu sledovat, přišel na svět kolem desáté hodiny dopolední, 8. února roku 1891 v dolno-saském Hannoveru.

Otec Sigmund Lessing (narozen 1838) pocházel z rodiny židovského bankéře. Byl úspěšným lékařem. Svou ženu Adel (rozenou Ahrweilerovou) nikdy nemiloval - vzal si jí jen proto, že pocházela z rodiny zámožného düsseldorfského bankéře a přinesla mu veliké věno (dokonce budoucímu tchánovi den před svatbou, když poprvé uviděl jeho mladší dceru, nabídl, že se ožení s ní, protože byla hezčí a mladší; naneštěstí pro něj však Adel už byla těhotná)¹⁵. Syn, který se z tohoto vztahu narodil dostal jméno Theodor. Brzy se otec ukázal jako pravý prušák, a tak se snažil svého syna (ač k němu necítil žádný vztah) v tomto duchu vychovat.¹⁶ Bil ho často jezdeckým bičíkem. Třeba za to, že nestál rovně. V tomto období si pak Theodor v sobě vytvořil nenávist k otci.¹⁷ Odmaturoval před Královskou zkušební komisí 10. září 1892.¹⁸

V témže roce nastupuje na universitu ve Freiburgu, kde začne na přání svého otce studovat medicínu. Už ale roku 1893 se stěhuje na universitu v Bonnu, kde sice ještě studuje medicínu, ale už se orientuje na filosofii a literaturu.¹⁹

V roce 1900 se ožení s Marií Stach von Goltzeim, která pocházela se starobylého rodu, spřízněného se samotnými Hohenzollerny. Rodina Marii od sňatku s židem odrazovala. I přes zákaz rodičů se ale 30. ledna 1900 vzali. O rok později 19. července se Theodor Lessing úspěšně stává doktorem filosofie.²⁰ I když se Marii a Theodorovi narodila dcera, nezabránilo to Marii, aby se znovu zamilovala. Nyní do žáka svého muže, budoucího spisovatele Bruna Franklina. Manželé se rozvedli a o pár let později se Lessing oženil znovu. S druhou manželkou Adou počal dceru Ruth. Díky jeho předchozí ženě se mu dostalo možnosti studia a přednášení na Hannoverské technické universitě, kde se i

¹⁵ MARWEDEL, Rainer. Theodor Lessing, 1872-1933: eine Biographie. Darmstadt: Luchterhand, c1987, 446 s. ISBN 37-632-3120-X', str 18

¹⁶ Marwedel, str. 18

¹⁷ GRUFELD, Frederic V. Prophets without Honour: a Background to Freud, Kafka, Einstein and their World. 1. Publ. London: Hutchinson, 1979. 349 s., str. 79

¹⁸ Marwedel, str. 22

¹⁹ Marwedel, str. 32

²⁰ Marwedel, str. 49-50

habilitoval (1908) a následně mu byla propůjčena i profesura.²¹ V této době často publikoval v novinách, především v deníku Prager Tagblatt a Manchester Guardian.²²

Do povědomí veřejnosti se však nejvíce zapsal komentářem, který byl uveřejněn v Prager Tagblattu v roce 1925. Komentář se zabýval volbou nového říšského presidenta a Lessing se zde tvrdě opřel i do německé vlastenecké ikony - do maršála Hindenburga.²³ Lessing v něm poznal vojáka a nepolitického člověka, „zvyklého sloužit“ doslova se o Hindenburgovi vyjádřil jako o „dobrém věrném bernardýnovi, dále ho označil za nulu (...) a jak ukazují dějiny, za takovou nulou se vždy skrývá budoucí Nero.“²⁴

Po tomto výroku se na Lessinga strhl doslova hon. Na přednášky musel procházet špalírem studentů, kteří mu hrozili, rušili mu přednášky, nakonec mu i SA vnikla do bytu a zdevastovala ho. V roce 1933 byl Lessing propuštěn z hannoverské university a jeho žena z vysoké školy lidové. Zabaveny byly také jejich všechny úspory. Toto však nebyla jediná tragédie, která se v těchto letech Lessingovi přihodila. Ludvík Klages, filosof a bývalý Theodorův nejlepší přítel, přešel do Hitlerova tábora, stejně tak jeho bývalá žena Marie se svým manželem. Tyto „zrady“ Lessing nesl velmi těžce.²⁵

Rozhodl se proto odjet z Německa. Volba padla na Československo. I z důvodu, že Lessing, zde měl mnoho přátel²⁶ a žila zde početná menšina, která hovořila jeho jazykem. Za místo svého působení si vybral Mariánské Lázně. Manželé Lessingovi často měnili svoje bydliště v Mariánských Lázních. „22. srpna se stěhovali naposledy – do vily Edelweiss, která ležela na okraji města.“²⁷

30. srpna se pracoval prof. Lessing ve svém pokoji. „Okolo půl desáté večer prořízly ticho nastupující letní noci dva výstřely.“²⁸

²¹ ČERNÝ, Bohumil. Most k novému životu: německá emigrace v ČSR v letech 1933-1939. 1. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1967, str. 18

²² Tamtéž

²³ UHLÍŘ, Dušan. Anály ze Spálené ulice. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1979. 202, [1] s. [12] s. fot. příl. Archiv; Sv. 27., str. 189

²⁴ Černý, str. 37-38

²⁵ Černý, str. 38-41

²⁶ Nejvýznamnějším českým přítelem byl s Jakub Deml

²⁷ Uhlíř, str. 190

²⁸ Tamtéž

Policejní vyšetřování v letech 1933 – 1946

Do čtvrt hodiny byli policisté na místě. Než ale přijel policejní psovod, měl vrah už poměrně značný náskok. Začala vlna zatýkání a domovních prohlídek sudetských Němců. Policejní sbor byl během 31. srpna a 1. září posílen na 100 mužů. Hlavní podezření padlo na jistého pytláka Maxe Eckerta z obce Šance u Mariánských lázní. Padli ale dva výstřely, a proto se hledal i spolupachatel.²⁹ Ten byl nakonec nalezen v nezaměstnaném bývalém řidiči Rudolfu Zishkovi. Oba dva bohužel proklouzli přes státní hranice do Německa. Československá policie zažádala o jejich vydání, ale bezvýsledně.³⁰ Případ byl proto na konci roku 1933 odložen.

Znovu otevřen byl až roku 1945, kdy se Mariánské lázně nacházeli v americké okupační zóně. Díky vracejícímu se kriminálnímu asistentu Janu Hahnovi se podařilo dostat na stopu Maxe Eckerta, který se za války vrátil do Mariánských lázní. Eckert byl zatčen, a jelikož mu nemohla být prokázána přímo vražda samotná, byla mu alespoň dokázána spoluvina a odsoudili jej k osmnácti letům vězení. Nakonec byl ale po amnestiích propuštěn z věznice roku 1958 a vysídlen do Německé spolkové republiky.³¹

První fémová vražda³² se však zapsala do dějin jako počátek nacistického teroru v Československu.

²⁹ Vražda probíhala tak, že pachatelé omotali kusem látky konce žebříku a opřeli ho o dům. Z vrchu tohoto žebříku pak dvěma ranami zastřelili pracujícího profesora.

³⁰ Uhlíř, str. 191-192

³¹ *Tamtéž*

³² Fémová vražda: slovo pochází z německé fememord; výraz byl znám od středověku a znamenal vykonání rozsudku vynesného tajným hrdelním soudem

3. Tisk

3.1. Československý tisk meziválečného období

Mediální scéna prošla po první světové válce v Československu poměrně značnou obměnou: „ (...) zaznamenala několik změn organizačních (včetně legislativních a spolkových), strukturních, technologických i obsahových. Se vznikem samostatného státu bylo potřeba zajistit základní zpravodajský servis, proto vznikla národní tisková agentura a stala se novým prvkem v organizačním uspořádání veřejné komunikace ve státě.“³³

28. října 1918 vznikla rozhodnutím předsednictva Národního výboru Československého Československá tisková kancelář (ČTK). ČTK byla od svého počátku ve vlastnictví státu, ale její organizační struktura se ustálila až v roce 1930 po přestěhování do dnešní Opletalovy ulice v Praze.³⁴

Běžným zdrojem informací se nejen pro deníky během první republiky stalo agenturní zpravodajství, jež distribuovala právě především ČTK, která už tehdy byla napojená na světové zpravodajské agentury, jako např. na britskou Reuters, německou WTB či americkou AP.³⁵

Některé deníky, ač to bylo velmi nákladné, zřizovaly své vlastní zahraniční zpravodaje. Jednalo se především o Lidové noviny, které disponovaly zahraničními zpravodaji například v Paříži, Londýně, Vídni ad.³⁶

Samotná struktura tehdy vydávaných tiskovin se příliš nelišila od předválečného období. Jádru tisku tvořily stranické deníky, jejichž „prostřednictvím jednotlivé politické strany komunikovaly se svými voliči“.³⁷

Zároveň se tisk musel vypořádat s novými „protivníky“ v oblasti médií – rozhlasem a filmovým zpravodajstvím. I to mělo vliv na kvalitu a obsah tiskovin.

³³ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-802-4730-288, str. 157.

³⁴ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-698-8, str. 31.

³⁵ KONČELÍK, str. 30-31.

³⁶ KONČELÍK, str. 42.

³⁷ BEDNAŘÍK, str. 159.

Kvalita tištěných médií byla výrazně ovlivněna nadprodukcí tiskovin, které povětšinou ovládaly tiskové koncerny napojené na politické strany. Kvantita často vítězila nad kvalitou, a proto „*bylo snadné obstát s lacině povrchním, nanejvýš průměrným obsahem.*“³⁸ Stranické raníky se často vyznačovaly přepolitizovaností a večerníky naopak bulvárností.³⁹

Noviny většinou vycházely v tzv. středoevropském formátu, tedy cca 45x30 cm s počtem stran cca 8-12. Toto číslo se vždy zvyšovalo v neděli či ve svátek, kdy k novinám přibýly značně rozsáhlé přílohy.

Co se týče nákladů jednotlivých deníků, tak tyto údaje nejsou příliš spolehlivé, jelikož z inzertních důvodů byly značně nadhodnoceny. Všeobecně se ale dá říci, že náklady raníků byly menší než u večerníků. Důvodů bylo hned několik. Za prvé zvyklosti tehdejšího čtenáře preferovaly četbu novin po návratu z práce. Druhý neméně významný důvod bylo právě spíše populární zaměření večerníků. Náklady raníků se pohybovaly v řádu desetitisíců, zatímco večerníky měly obvykle náklad minimálně o třetinu větší. Pro ilustraci zde uvedu několik příkladů: V polovině třicátých let ranní vydání Českého slova, vydávané koncernem Melantrich, vycházelo nákladem pětadvaceti tisíc výtisků, a oproti tomu večerní vydání s přibližně půl milionovým nákladem.⁴⁰ Ranní Právo lidu vycházelo přibližně ve čtyřicetitisícovém nákladu, zatímco večerní náklad měl na sedmdesát šest tisíc výtisků.⁴¹

*„Tištěná média byla distribuována buď abonentním způsobem, nebo kolportážním způsobem. Noviny a časopisy nebyly v distribuci omezeny pouze na místo svého vzniku. Periodika byla převážně přepravována poštou po železnici.“*⁴²

Jednotlivé tiskařské koncerny rozvádím v kapitolách zabývajících se jednotlivými tiskovinami. Existují ale obecné informace o fungování těchto tiskařských koncernů, které tak významně ovlivňovaly československé veřejné mínění. Velké tiskové koncerny, jako byl např. Melantrich, Novina či

³⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-698-8, str. 38

³⁹ KONČELÍK, str. 38.

⁴⁰ KONČELÍK, str. 39.

⁴¹ BERÁNKOVÁ, Milena, Alena KŘIVÁNKOVÁ a Fraňo RUTTKAY. Dějiny československé žurnalistiky: Díl 3, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. ISBN neznámé, str. 59.

⁴² KONČELÍK, str. 39.

Československá akciová tiskárna, byly napojeny na politické strany. Problémem se však stalo vlastnictví tiskových koncernů. Podle zákonů Československé republiky nebyly strany „*právníckými osobami, a proto nemohly být vlastníky nemovitého majetku a uzavírat právně závazná ujednání*“.⁴³ Tento problém se řešil tak, že tiskařské koncerny fungovaly jako akciové společnosti. Nicméně velmi často ve vedení těchto společností stáli významní představitelé dané politické strany.⁴⁴ Sociální demokraté a komunisté tento model akciových společností nepřijali a řešili problém s vlastnictvím pomocí fyzických osob. Většinou se jednalo o straníky či lidi napojené na stranické struktury, kteří se stávali oficiálními majiteli tiskáren.⁴⁵

3.2. Stranický tisk

Ve struktuře československého meziválečného trhu s tiskem měl stranický tisk výsadní postavení. Tato struktura se utvářela již před první světovou válkou, přesněji od 90. let 19. století.⁴⁶

Jádrem všech stranických tiskovin se stal ústřední deník, vycházející téměř vždy v Praze. Ostatní vesměs regionální deníky či další noviny fakticky pouze přebíraly zprávy z ústředního listu a obohacovaly jej o různé místní zprávy či reportáže.

Počet politických stran a nepřítomnost jiných možností komunikace zapříčinily velký početní nárůst tiskovin. Jednalo se o takový kvantitativní nárůst, že nabídka často nestíhala uspokojit poptávku. Výsledkem bylo cenové podbízení a neprůhledné dotace ze stranických kas. Jen pro ilustraci uvedu některá čísla. „*V celé ČSR v roce 1920 vycházelo okolo 250 titulů, roku 1925 2800 titulů, roku 1930 již téměř 4000 titulů. I když budeme počítat s tím, že část novin měla pouze hlavičkový charakter, tedy vycházela samostatně jen fiktivně, neboť přebírala celé strany z mateřských listů, a mnoho časopisů bylo jen marginálních, prezentovaná čísla jsou sama o sobě impozantní.*“⁴⁷

Mezi nejvýznamnější stranické deníky patřily deníky tzv. velké pětky a Komunistické strany. Jako většina tehdejších deníků byly i stranické deníky vesměs

⁴³ BEDNAŘÍK, str. 165

⁴⁴ *Tamtéž.*

⁴⁵ KONČELÍK, str. 35-36

⁴⁶ KONČELÍK, str. 40-41

⁴⁷ KONČELÍK, str. 41

rozděleny na ranní vydání a odpolední vydání, přičemž ranní vydání obsahovala převážně politické komentáře k různým událostem (většinou značně neobjektivní či minimálně stranicky zabarvené), fejetony, hospodářsky zaměřené události, usnesení z různých stranických schůzí, reakce na ostatní politické tiskoviny či inzerci. Večerníky byly, tak jako u ostatních velkých deníků, koncipovány zábavněji.

3.2.1. Právo lidu

Periodicita: Dvakrát denně (raník a večerník), kromě pondělí

Šéfredaktor: Josef Stivín

Sociálně demokratický tisk prošel na začátku dvacátých let značnou krizí. Rozkol v letech 1920 – 1921 znamenal odliv značné části pracovníků listu do nově založené Komunistické strany a jejího deníku Rudé právo. Nicméně na konci 20. let tiskoviny ČSDSD znovu expandovaly a Lidová tiskárna v Hybernské ulici č. 7 (Lidovém domě) se rozjela naplno. Jako ústřední list sociálních demokratů vycházelo od počátku periodikum Právo lidu (založen v r. 1897).

Po celou svou existenci za první republiky deník vedl šéfredaktor Josef Stivín⁴⁸. Redakce Práva lidu obsahovala spoustu věhlasných novinářů své doby. Jen namátkou lze zmínit jména jako Josef Martínek⁴⁹, Vincenc Charvát⁵⁰ či Theodor Pistorius⁵¹. Od 30. let se kulturní rubriku začal starat Jaroslav Seifert a Antonín Matěj Píša⁵². Právo lidu, což samozřejmě nebylo vůbec obvyklé, mělo i svého zahraničního zpravodaje, který sídlil Paříži a nebyl jím nikdo jiný než vynikající novinář a překladatel Gustav Winter.

List se snažil oslovovat svým obsahem především kvalifikované dělníky a levicovou inteligenci, což se jí do značné míry dařilo i díky své věcnosti a respektem, který deník získával.⁵³

⁴⁸ Josef Stivín (1879 – 1941), poslanec Národního shromáždění, básník, novinář, spisovatel

⁴⁹ Josef Martínek (1889-1980), českoamerický novinář a básník

⁵⁰ Vincenc Charvát (1889 - 1947), poslanec Národního shromáždění, novinář

⁵¹ Theodor Pistorius (1894-1969), národohospodářský redaktor Práva lidu

⁵² Antonín Matěj Píša (1902 – 1966), básník, literární a divadelní kritik, novinář

⁵³ KONČELÍK, str. 49 - 50

Prvního září vyplnily zprávy o vraždě Theodora Lessinga celou titulní stranu. Strana je rozdělena do dvou článků, z nichž první komentář Jaroslava Koudelky „*Hakenkrajclerské vraždy*“ zaplňuje celou levou stranu titulního listu. Na druhé polovině se nachází neautorský článek „*Najatý hitlerovský vrah vraždí na našem území*“.

Komentář Jaroslava Koudelky uvádí obrazový doprovod, na kterém se nachází podobizna prof. Theodora Lessinga v černém rámu. Celý rám s podobiznou je pak ověnčen hákovými kříži. Ihned pod podobiznou následuje text, který lze charakterizovat jako velmi rozhořčený. Obviňuje Německo potažmo Hitlera, že od doby kdy se dostali k moci „hakenkrajclerové“⁵⁴ soustavně „*kalí a ohrožuje dobrý vztah mezi Československem a Německem*“. Připomíná zde, že Hitler „*zatáhl brněnský proces s Volkssportem*“⁵⁵ do své řeči v říšském sněmu“, upozorňuje na diplomatický zákrok, který musela učinit československá vláda, aby „*německé úřady vrátily československého státního příslušníka Webera, který byl hakenkrajclery násilně odvečen do Německa z neutrální švýcarské půdy*“⁵⁶ Jaroslav Koudelka popisuje vztah mezi Německem a Československem v průběhu roku 1933 jako „*lámání dobrého poměru mezi námi a říší, poměru, který je stále právoplatně garantován arbitrážními smlouvami*“. Toto „*lámání dobrého poměru*“ vyvrcholí právě vraždou Theodora Lessinga, která je popsána jako „*nejbrutálnější výraz soustavného násilného vnějšího zasahování přes naše státní hranice*“. Tato vražda nesmí podle autora být vyřízena jako obyčejná vražda, nýbrž by se jí měla zabývat Společnost národů a požaduje, aby SN donutila Německo dodržovat mezinárodní úmluvy a mezinárodní právo. Článek Koudelka ukončuje výzvou k větší politické sevřenosti a k větší připravenosti na hranicích a udržení demokracie „*abychom neupadli v národní rozvrat a v nízké barbarství*“.⁵⁷

Druhou část listu vyplňuje stať, která by se pro lepší přehlednost dala rozdělit na dvě části.

⁵⁴ Dobový výraz, kterým prakticky všechny periodika nazývala Hitlerovy sympatizanty a přívržence.

⁵⁵ Volkssport (Německý sportovní svaz) byla nacistická organizace, která se měla podobat německým SA. Hlavní představitel a iniciátor vzniku této organizace byl poslanec za DNSAP Hanz Krebs. Organizace byla zakázána a rozpuštěna 22. února 1932 výnosem Ministerstva vnitra

⁵⁶ Právo lidu, č. 206, ročník XLII. str. 1

⁵⁷ *Tamtéž.*

První část statě pojednává o Lessingově životě, připomíná jeho působení v Hannoveru, jeho články v Prager Tagblattu. Autor statí zde akcentuje jeho nejslavnější článek o Hindenburgově kandidatuře na presidenta i s ohlasy, které článek přinesl. Samostatně je zde vylíčen prof. Lessing jako příkladný sociální demokrat.

Druhá část se zabývá popisem samotné vraždy, který zjevně pochází z policejních zpráv. Především se zde zdůrazňuje role vraha. Za vraha je samozřejmě podle policejních zpráv označen Max Eckert. Tuto zprávu Právo lidu přejímá, zároveň ale upozorňuje, že pravý průvodcem zločinu jsou „hitlerovci“. Autor toto tvrzení dokládá na údajném článku, který měl být výzvou k vraždě profesora (přesný název dílčí části článku je „Hitlerovská výzva ke zločinu“) ve Völkisher Beobachter: „*Albert Einstein a Lord Melchett nepřišli sice do Prahy, ale za to tam sedí profesor Lessing, který zmizel v pravý čas z Německa a před krátkou dobou otevřel užaslým Pražanům ideologický obchodní dům s prohlášením, že je Němec, sionista, komunista a socialista současně.*“⁵⁸

O den později, čili 2. září, vytačily Lessingův případ jiné zprávy. Právo lidu především informuje o „protistátním jednání“ dr. Bazovského⁵⁹, který popíral ideu čechoslovakismu a požadoval autonomii Slovenska. Velký zájem také vzbudila Pařížská konference socialistů. Lessingovi, resp. jeho zavraždění, se věnuje rubrika Politický přehled, která vychází pravidelně na straně dvě. V této rubrice se nachází sloupek o reflexi vraždy Theodora Lessinga v německých periodících. Z tohoto odstavce stojí za zmínku dva ohlasy, jelikož se týkají periodik, která ve své bakalářské práci nerozebírám. Časopis Sudetendeutsche Tageszeitung „*tvrdí, že zavraždění prof. Lessinga je důsledkem akce emigrantů proti Hitlerovi a čin omlouvá. Vyslovuje obavy, že prý dojde k persekuci Němců v Československu.*“⁶⁰ Další periodikum, zmiňované ve sloupku Reichenberger Zeitung, žádá, „*aby se všichni demokratičtí občané, ať jakékoliv národnosti spojili k obraně svobody a demokracie a aby tak zabránili rozšíření hitlerovského teroru do naší republiky.*“⁶¹ Samotné vraždě se Právo lidu věnuje na straně tři, v článku „*Po stopách vraha prof.*

⁵⁸ Právo lidu, č. 206, ročník XLII. str. 1

⁵⁹ Ludevít Bazovský (1872 - 1958), poslanec Revolučního Národního shromáždění,

⁶⁰ Právo lidu, č. 207, ročník XLII. str. 2

⁶¹ Tamtéž. .

Lessinga“. Článek je vysloveně popisný a věnuje se domovním prohlídkám čs. občanů německé národnosti v Mariánských Lázních, kde bylo nalezeno mnoho zbraní. Dále se věnuje pitvě Lessinga a posílení četnictva na místě činu. Ani 3. září nevěnovalo Právo lidu Lessingovi mnoho pozornosti. Na titulní stranu se dostává sloupek Jaroslava Koudelky „*Malému člověku*“⁶², který pojednává o rozdílu mezi socialistickým a fašistickým hospodářstvím, a článek Karla Kříže „*Do podzimní sezóny*“⁶³, který popisuje další fungování vlády ministerského předsedy Malypetra. Zpráva o Lessingovi se objevuje na druhé straně vydání, kde se nachází článek o zatýkání nových podezřelých osob, kterému se budu věnovat níže. Zároveň je však v pravé spodním rohu uveřejněna pozvánka na veřejnou schůzi lidu do Velkého Sálu Heinovky na Vinohradech, kde promluví za německou sociální demokracii člen zemského zastupitelstva Emil Straus, poslanec Národního shromáždění Wenzel Jaksch a za českou sociální demokracii vystoupí senátor V. Johanis s tématem „*zavraždění profesora Lessinga a boj proti teroru hakenkrajclerů v Československu*“.⁶⁴

Vrátím se ale zpět k již zmíněnému článku „*Zatýkání nových podezřelých osob*“. Článek kromě části, která zahrnuje i obecný popis postupu vyšetřování (domovní prohlídky sudetských Němců a jejich zatýkání kvůli nelegálnímu přechovávání zbraní) a nachází se zde i velmi zajímavá pasáž o vrahovi Theodora Lessinga. První část této pasáže obsahuje zajímavou informaci, tj. že „*národní socialistická strana není v žádné souvislosti s vraždou na profesoru Lessingovi, a proto odmítá jakoukoli zodpovědnost*“⁶⁵. Dále Národní socialisté dementují informaci, že Eckert byl někdy členem jejich strany. Na toto vyjádření reaguje autor článku následovně, totiž že „*je zjištěno, že Eckert byl členem německé národně socialistické strany – podle zprávy Sozialdemokratu – neboť se velmi aktivně zúčastnil všech podniků této strany jak v Šancu, tak také v Mariánských Lázních*“⁶⁶. Dále autor připomíná, že pokud Eckert nebyl nikdy členem DNSAP, proč tedy bylo navrženo jeho vyloučení z téže strany. Ve zbytku vydání se již nenachází jediná zmínka o Theodoru Lessingovi.

⁶² Právo lidu, číslo 208, ročník XLII.str.1

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Právo lidu, číslo 208, ročník XLII.str.2

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

Dne 5. září vyšel na titulní straně článek o ukončení sionistického sjezdu a je velmi zajímavé, že v článku není ani zmínka o vraždě Theodora Lessinga, jedné z hlavních událostí, která sjezd poznamenala. Článek se víceméně zaměřuje pouze na volby do čela sionistické organizace, či na stěhování židů do Palestiny.⁶⁷

V dalších dnech jsou hlavními tématy vražda prostitutky Otilie Vranské⁶⁸, která úplně vytlačila vraždu Theodora Lessinga a už 8. září se dostala na titulní stranu.⁶⁹ Dalšími tématy hojně probíranými v těchto dnech byly: Návrat dr. Františka Soukupa⁷⁰, Pražský vzorkový veletrh či italsko-sovětský přátelský pakt. V konkurenci těchto námětů se podařilo první fémové vraždě prorazit na titulní stranu naposledy dne 9. září, a to ve sloupku Josefa Fischera „*Je třeba žádat vydání vrahu*“.⁷¹ Autor zde obviňuje Berlín, že politickou vraždu připravil. Odlišuje zde strůjce a samotné vrahy. Vrah, pytlák Eckert, je zde postaven do role vykonavatele, kterého víc než politika zajímá odměna vypsána na Lessingovu hlavu. To ho ve Fisherových očích mění z politického vraha na „*sprostého vraha*“, a zároveň připomíná, že Československo má s Německem smlouvu, která stanovuje vzájemné vydávání zločinců. Proto musí vláda žádat o jeho vydání, i když je téměř 100% jisté, že Němci Eckerta nevydají. Zajímavé jsou také popisované dopady možného budoucího procesu s vrahem. Pokud Německo vraha vydá, tak „*proces ukáže celé Evropě, co znamená Hitlerovský režim a co to znamená být jeho sousedem*“⁷². Pokud Eckerta nevydá, může být celému světu jasné, že se hitlerovská vláda i tisk staví za vrahy.⁷³ Po tomto článku se již případ vraždy profesora Theodora Lessinga objevil pouze 10. září na straně 6, a to pouze v podobě malého odstavce s názvem „*Proč prohlásil poslanec Jung své odborové organizace za nepolitické*“. Ve článku autor rozebírá projev poslance Junga v Ústí nad Labem, ve kterém oznámil, že „*odborový svaz německých dělníků je úplně nepolitickým spolkem*“. Tento projev se uskutečnil po vlně kritiky, která směřovala na členství Maxe Eckerta v tomto svazu.

⁶⁷ Právo lidu, č. 207, ročník XLII. str. 1

⁶⁸ Vražda Otilie Vranské se stala jedním z nejznámějších případů československé kriminalistiky a vzbudila ve veřejnosti velké pobouření. Vrah totiž svou dvaadvacetiletou oběť rozčtvrtil a poslal v kufrech vlakem. Pachatel nebyl nikdy nalezen.

⁶⁹ Právo lidu, č. 208, ročník XLII. str. 1

⁷⁰ František Soukup (1871 - 1940) sociálně-demokratický politik, novinář a publicista

⁷¹ Právo lidu, č. 209, ročník XLII. str. 1

⁷² *Tamtéž*

⁷³ *Tamtéž*.

Projev si kladl za cíl dokázat, že neexistuje žádná spojitost mezi DNSAP a výše zmíněným svazem.

Shrnutí

Právo lidu považovalo vraždu Theodora Lessinga za velmi významnou událost a podle toho jí také přisoudilo příslušný prostor. Na tomto místě by se slušelo říci, že Právo lidu se ze všech studovaných periodik zabývá hitlerovským Německem (ať už z hospodářského či politického hlediska) nejvíce. Dění v Německu zabírá druhou nejvýznamnější roli (první hrají socialistické výzvy či činnost ostatních socialistů ve světě). Situace v Německu socialisty zajímala především kvůli obavám o další působení tamějších Sociálních demokratů. Do tohoto „období obav“, které počalo Hitlerovým zvolením do funkce kancléře v lednu roku 1933, přichází právě výše zmiňovaná první fémová vražda na našem území – vražda Theodora Lessinga. Tuto událost Právo lidu akcentuje tím spíše, že se obětí stal německý sociální demokrat.

O tom jaký význam pro sociální demokraty měla vražda prof. Lessinga, svědčí nejen prostor, který události věnovali, ale i hloubka, do které jednotlivé články redaktoři zpracovali. Téma je zpracováno s vervou a slovníkem, který je socialistům vlastní. I díky závažnosti této události se Právu lidu vyhnul efekt, který pozorují v ostatních denících, a to vytlačení případu Theodora Lessinga z předních stránek zprávou o vraždě prostitutky Otilie Vranské, která se dostala na titulní stranu až dne 8. září.

3.2.2. Lidové listy

Periodicita: Jednou denně jako raník, kromě pondělí

Šéfredaktor: Jan Scheinost⁷⁴

Lidové listy začaly vycházet 1. ledna 1922. Československá strana lidová od počátku 20. let potřebovala silný ústřední deník, konkurenceschopný ostatním velkým stranickým deníkům, kterým by mohla oslovovat voliče především

⁷⁴ Jan Scheinost (1896 - 1964), novinář, šéfredaktor Lidových a Národních listů

katolického vyznání. Prvním šéfredaktorem Lidových listů⁷⁵ se stal František Světlík⁷⁶.

Lidové listy vycházely v Československé akciové tiskárně a od počátku se vyznačovaly svou „*silnou konzervativně orientovanou kulturní stránkou*“⁷⁷ Lidové listy však nikdy nedosáhly významu velkých stranických deníků. I proto se v roce 1934 sloučily s deníkem Lid a Pražským večerníkem. Toto sloučení mělo za cíl zvýšit oblibu deníku, ale „*i tak zůstával jejich náklad u nižšího středu*“.⁷⁸

Františka Světlíka v křesle šéfredaktora vystřídali postupně Josef Doležal⁷⁹ (později vedoucí redaktor⁸⁰), Bohumil Stašek⁸¹ a finálně ve 30. letech Jan Scheinost. Z novinářů, kteří působili v Lidových listech, stojí za zmínku především Alfred Fuchs⁸², „*vynikající popularizátor katolického myšlení*.“⁸³

Na titulní straně Lidových listů z 1. září 1933 nenajdeme o vraždě Theodora Lessinga žádnou zmínku. Převážná část titulního listu se věnuje reakcí na článek časopisu Venkova, který osočuje papežského nuncia z urážky státu za předání pochvalného dopisu, který odevzdal Andreji Hlinkovi jako dík za obhajobu práv katolických Slováků na Pribinových slavnostech.⁸⁴ Venkov požaduje potrestání ze strany Vatikánu, s čímž Lidové listy (přesněji F. Sádecký⁸⁵) zásadně nesouhlasí. Zbytek strany vyplňuje článek o poskytování úvěrů českou národní bankou vzhledem k poklesu cen pšenice.

Zpráva o vraždě Theodora Lessinga se objevuje až na straně 3, a to s palcovým titulkem „*Profesor Theodor Lessing zastřelen v Mariánských*

⁷⁵ BEDNAŘÍK, str. 168.

⁷⁶ František Světlík (1875 - 1949), římskokatolický kněz, poslanec NS a člen československé delegace ve Společnosti národů.

⁷⁷ KONČELÍK, str. 47.

⁷⁸ BEDNAŘÍK, str. 168.

⁷⁹ Josef Doležal (1893 - 1963), český novinář a právník

⁸⁰ BRUNER, Jan. Ohlasy české politické scény na nástup Hitlera k moci a jeho první kroky: (Leden 1933 - srpen 1934). Praha, 2002. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, str. 109.

⁸¹ Bohumil Stašek (1886 - 1946), římskokatolický kněz, poslanec NS a předseda ČSL

⁸² Alfred Fuchs (1892- 1941), novinář, šéfredaktor Prager Abendblattu a Lidových listů

⁸³ KONČELÍK, str. 47.

⁸⁴ Více o incidentu na Pribinových slavnostech ve dnech 12. – 15. Srpna 1933 v publikaci: ŽURICA, Milan Stanislav. *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. 3., opr. a dopl. vyd. Bratislava: Lúč, 2004, 837 s., obr. příl. ISBN 80-711-4386-3.

⁸⁵ František Sádecký (n. 1895- ???), spisovatel a publicista, redaktor Lidových listů

Lázních“⁸⁶. Většina článku má spíše popisný charakter. Líčí způsob vraždy, vyslovují se první domněnky policie o vrahovi. Dále zde nalezneme reakce policie (autor článku např. akcentuje, „že 1. září 1933 vstoupí v činnost tzv. četnické pohotovostní oddíly, zřízené za účelem zvýšení bezpečnostní služby v pohraničních Čechách“⁸⁷). V poslední části článku se nachází krátké shrnutí o Theodoru Lessingovi, který byl podle autora článku „vynikající pracovník sociálně demokratický“⁸⁸. Článek dále připomíná Lessingovu činnost v německém Prager Tagblattu - zvláště vyzdvihuje Lessingův památný článek o Hindenburgově volbě prezidentem, jehož napsání vyvolalo velkou nevoli mezi německým studentstvem. Jelikož jsou Lidové listy katolickým médiem, nezapomínají také připomenout, že Lessing se „dal jako student nakrátko pokřtít, vystoupil však z obce a dal se zapsat opět do židovské obce.“⁸⁹

Změna na titulní straně s ohledem na vraždu Theodora Lessinga nenastala ani 2. září, kdy se Lidové listy věnují začátku školního roku, dopisu biskupa královehradeckého, který se ohrazuje proti útoku tisku na papežského nuncia, článkem vyslance dr. Ouského s názvem „*Střední Evropa není zde proto, aby sloužila zájmům velmocí*“ a článkem o zrušení zlaté klausule⁹⁰.

O vraždě Theodora Lessinga se dozvídáme opět na straně tři v rubrice „hledá se viník“, kde se nachází malý odstavec s názvem „*Po vraždě v Mariánských lázních*“, který popisuje další postup policie po vraždě, včetně pitvy prof. Lessinga a zesílení četnických sborů o 100 četníků.

3. září informují Lidové listy o povolení zvýšení stavu vojska, které vydaly Anglie a Francie Rakousku. Sloupek dr. Aloise Rathauského zase podává zprávu o otevření pražských vzorkových veletrhů. Téměř třetinu stránky však zabírá článek s titulkem „*Hitler rozkazuje postupovat ještě ostřeji*“. Většina článku obsahuje přepis Hitlerovy řeči na norimberském sněmu. Je zde však i malá část, nadepsaná jako „*Hnědá kniha teroru uveřejňuje 300 politických vražd*“, kde se dozvídáme o „*hnědé knize hitlerovského teroru*“, kterou vydává mezinárodní výbor v čele s prof.

⁸⁶ Lidové listy, č. 199, ročník XII., str. 3

⁸⁷ *Tamtéž.*

⁸⁸ *Tamtéž.*

⁸⁹ *Tamtéž.*

⁹⁰ Zlatou klausulí se myslí určující částka ke splacení dluhu v ceně zlata, protože hodnota zlata je stabilnější než hodnota peněz vydaných vládou.

Einsteinem. V knize je uveřejněno přes „500 osob, které se staly obětmi hitlerovských ukrutností, a seznam 300 politických vražd spáchaných stoupenci hitlerovského hnutí.“⁹¹ Na závěr článku autor upozorňuje, že zavraždění Theodora Lessinga vyvolalo velké pohnutí převážně na anglických univerzitách, kde si profesor Lessing získal velkou proslulost. Zvláštní důraz je zde kladen na dopis, který prof. Lessing odeslal do listu Manchester Guardian, a ve kterém psal o svém vypuzení z Hannoveru a o odměně na svou hlavu.⁹² Více se Lidové listy z 3. září o Lessingovi nezmiňují.

5. září se opět na titulní straně řeší útok na papežského nuncia s přidáním akcentu na nutnost uzavření řádného konkordátu s papežskou stolicí.

Zpráva o vraždě prof. Theodora Lessinga se objevuje nyní až na straně 5, kde se nachází malý sloupek o honbě za spolupachatelem vraždy. Článek zmiňuje také pohřeb zavražděného, který byl pořádán za zvláštních bezpečnostních opatření. Vraždu Theodora Lessinga ale opět upozaduje případ vraždy Otilie Vranské, jejíž prostor je přibližně dvojnásobný oproti vraždě Theodora Lessinga.

V dalších dnech, tzn. do 7. září, se Lidové listy zabývají především revolucí na Kubě či informacemi o prodavačích „závadných amerických knih“ v jižních Čechách. Zmínka o Lessingovi se opět vyskytne až v únoru, a to 2. února 1934 na straně dvě, kde redaktor porovnává způsob pokusu o zavraždění kardinála Faulhaubera se způsobem vraždy Theodora Lessinga.

Shrnutí

Všeobecně se dá říci, že Lidové listy věnují vraždě Theodora Lessinga minimum pozornosti. Na titulních stranách se informace o vraždě v prvním zářijovém týdnu neobjevily vůbec, pokud pomineme malý odstavec v článku o „*Hnědé knize hitlerovského teroru*“. Na dalších stranách se většinou jedná o články víceméně popisné, které se snaží nezabředávat do zbytečných podrobností. Poměrně rychle jsou zmínky o Lessingovi vytlačeny i z těchto stránek a to vraždou Otilie Vranské. Dá se říci, že od posledního článku 5. září 1933 již nenajdeme jedinou zmínku, ať už o vyšetřování či o jeho osobě. Nepodezřívá bych Lidové listy z toho, že této události vyčlenily tak málo prostoru z důvodu Lessingova židovského

⁹¹ Právo lidu, č. 208, ročník XLII. str. 1

⁹² *Tamtéž.* .

původu. Důkazem mohou být články o vraždě Vranské, která dostala taktéž minimum prostoru v porovnání s ostatními periodiky. Důvody budou daleko prozaičtější. Čtenář Lidových listů byl většinou člověk katolického vyznání, který žil na venkově. Takového člověka samozřejmě daleko více zajímaly články o sporu s papežským nunciem či informace o prodavačích „zakázaných knih“, než vražda „jednoho“ německého emigranta v Mariánských Lázních. A pokud čtenáře téma nezajímá, není důvod, aby se o něm noviny zmiňovaly.

3.2.3. České slovo

Periodicita: 2x denně, kromě pondělí, jako raník a večerník

Šéfredaktor: Karel Z. Klíma⁹³

České slovo, potažmo celý tisk spadající pod hlavičku Československé strany národně socialistické (dále jen ČSNS) produkovaný obřím koncernem Melantrich, má, jak uvidíme, spoustu specifických znaků, které je odlišují od ostatního jak stranického, tak „nezávislého“ tisku v předválečném Československu. V tomto obecném úvodu se budu zabývat jak samostatným deníkem České slovo, tak i výše uvedeným tiskařským koncernem Melantrich, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, vztah mezi vydávajícím koncernem a ústředím ČSNS se poněkud liší od běžného vztahu mezi politickým ústředím a koncernem, který jejich tisk vydává. Druhý důvod je výsadní postavení, které si Melantrich za éry první republiky vybudoval.

Původní název nakladatelství Melantrich zněl Tiskařské družstvo Národně sociální strany. Toto družstvo bylo založeno v roce 1898. V roce 1910 se přejmenovalo na nakladatelství Melantrich⁹⁴ - grafický umělecký ústav národně sociální strany⁹⁵ a zároveň se v tom samém roce přemístilo družstvo na Václavské náměstí č. p. 793.⁹⁶

Od této chvíle začala mohutná expanze, později nejen tiskařského, koncernu Melantrich. Do dějin koncernu se nejvíce zapsal faktický původce úspěchu

⁹³ Karel Zdeněk Klíma (1883–1942), novinář

⁹⁴ Jméno má odkazovat na knihtiskaře Melantricha z Aventina, který žil v průběhu 16. století.

⁹⁵ Melantrich pak ještě změnil název v roce 1924 na Melantrich, akciovou společnost pro grafický průmysl a nakladatelství.

⁹⁶ BEDNAŘÍK, str. 165.

Melantrichu – Jaroslav Šalda⁹⁷, který nastoupil do funkce generálního ředitele v roce 1925.⁹⁸ Postupem času Melantrich rostl, posléze se z něho stal největší tiskařský koncern na území Československé republiky. Melantrich vlastnil „*pět tiskárenských podniků – dva v Praze a po jednom v Brně, Ostravě a Žilině – a pět koncernových podniků (např. firmu na výrobu gramofonových desek Esta a Republikánskou pojišťovnu*“⁹⁹ V těchto obřích závodech Melantrich tiskl a vydával cca 11 deníků a 60 regionálních týdeníků. Nezanedbatelný je také počet ostatních periodik (například různé časopisy či odborné časopisy), který čítal něco přes sto titulů.¹⁰⁰

Jak Melantrich rostl, měnil se i jeho vztah k Národním socialistům. Toto asi nejlépe shrnuje Jakub Končelík, který píše: „ (...) *Zatímco v jiných tiskových podnicích si stranické vedení uchovávalo dominanci, výdělečný Melantrich se osamostatnil do té míry, že se strana sama dostala do určité závislosti na něm*“.¹⁰¹ Tento fenomén se projevil pouze v Melantrichu z jediného důvodu. Melantrich se stal vysoce výdělečným podnikem - politická agitace byla v jeho periodikách většinou odsunuta na druhou kolej, na prvním místě stál vždycky zisk. Proto nepotřeboval žádné „dotace“ od mateřské strany. Naopak ČSNS potřebovala Melantrich k ovlivňování a nabírání svých voličů.

Nejúspěšnějším deníkem koncernu Melantrich se stalo Večerní České slovo, které v roce 1938 vycházelo v nákladu 600 000 výtisků, čímž se řadilo na první místo nejen v Čechách ale i ve střední Evropě. Dalšími příklady listů, které vycházeli pod koncernem Melantrich, jsou například: ráno A-zet, Telegraf či obrázkový týdeník Pražský ilustrovaný zpravodaj.¹⁰²

České slovo, založené roku 1907, se stalo ústředním deníkem ČSNS. České slovo mělo ve svém obsahu většinou zprávy politického charakteru. Pracovali zde

⁹⁷ Jaroslav Šalda (1880–1965), ředitel koncernu Melantrich

⁹⁸ KORDASOVÁ, Veronika. Nakladatelství Aventinum a a Melantrich v letech 1919–1938: Komparace se zaměřením na literární produkci. Brno, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/150894/ff_m_b1/Kordasova_Veronika_MAGISTERSKA_PRACE__SUS.pdf. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Mgr. Pavel Křepela, str. 23.

⁹⁹ BEDNAŘÍK, str. 165.

¹⁰⁰ KONČELÍK, str. 48.

¹⁰¹ *Tamtéž.*

¹⁰² BEDNAŘÍK, str. 166-167.

také někteří vynikající novináři tehdejší doby jako např. Jiří Pichl¹⁰³, Ivan Herben¹⁰⁴ či Luděk Stránský¹⁰⁵, kteří se mimo jiné zasloužili o poměrně kvalitní zpravodajství Českého slova.¹⁰⁶

Titulní strana 1. září byla v Českém slovu věnována převážně fémové vraždě. Pouze dva sloupky rušily tuto jednodušnost a to „*Jihočeský deníček*“ Ivana Herbena a článek „*O slavných boxerech*“ od Franka Harrise. Zprávu o smrti profesora můžeme rozdělit na popisný článek ilustrovaný fotografií Lessinga, který pokračuje straně 3, a na komentář, který se nachází při levé straně listu.

Komentář napsaný Karlem Jíše¹⁰⁷ prozrazuje autorovy pochybnosti o pevnosti hranic s Německem a přirovnává naši hranici k hranici Rakousko-německé, kde „*politické vraždy, přepady a únosy jsou na denním pořádku*“.¹⁰⁸ Na konci komentáře ještě dodává, že „*naše hranice ukázala se býti nebezpečně děravou na jednom z nejchoulostivějších míst*“¹⁰⁹. Autor dále připomíná, že ve státě žijí tři miliony Němců a 80% z nich pravidelně čte říšské noviny nebo poslouchá říšský rozhlas. Zároveň však upozorňuje na nedostatečnou komunikaci české vlády s Němci v pohraničních oblastech: „*(...) že nejde jen o osud našich Němců, ale také o velký státní zájem, že se musíme snažit mluvit s našimi Němci přímo a jejich slovem už proto, aby slyšeli také jinou němčinu nežli Hitlerovu a Goebbelsovu*“.¹¹⁰ Komentář končí výzvou: „*Opakujeme: jde o mnohem víc než o kriminální případ. Jde o to, co tento případ odhaluje. Jde o to, aby naše hranice byly pevné a spolehlivé, aby bylo jasné světu, že Mariánské lázně leží v Československu*“.¹¹¹

Článek, otištěný těsně vedle výše zmíněného komentáře, obsahuje, kromě obecného popisu vraždy, který přinesly i ostatní listy, informaci, že „*Lessing bude pohřben v Palestině*“.¹¹² S touto žádostí se vdova po Theodoru Lessingovi obrátila na sionistický kongres. Zároveň však odmítla „*nabídku židovské obce*

¹⁰³ Jiří Pichl (1872-1952), Senátor Národního shromáždění, novinář a odpovědný redaktor Českého slova

¹⁰⁴ Ivan Herben (1900 – 1968), novinář a pozdější šéf redaktor Svobodného slova

¹⁰⁵ Luděk Stránský (1900 – 1950) novinář

¹⁰⁶ Končelík, str. 48

¹⁰⁷ Karel Jíše (1891- 1959), novinář

¹⁰⁸ České slovo, č. 205, ročník XXV., str. 1

¹⁰⁹ *Tamtéž.* .

¹¹⁰ *Tamtéž.* .

¹¹¹ *Tamtéž.* .

¹¹² *Tamtéž.* .

v *Mariánských lázních, která chtěla dát k dispozici čestnou hrobku*“.¹¹³ Článek pokračuje na straně tři, kde je znovu uveřejněn Lessingův sloupek z 5. května tohoto roku s názvem „*Věk nemocných duší*“¹¹⁴. Na tento sloupek navazuje stať, která ve stručnosti (cca na jednu třetinu strany) líčí Lessingův život.

2. září sice polevuje pozornost vůči případu Lessinga na úkor projevu Hitlera v Norimberku, který popisuje hlavně článek „*Propagační orgie v Norimberku*“¹¹⁵, přesto je mu však stále věnován hlavní komentář na titulní straně s názvem „*Možno pochybovat, že Lessingův případ není politickou vraždou?*“¹¹⁶. Komentář Jana Machoně se soustřeďuje na ostrou kritiku vůči pražským deníkům *Deutsche Presse*¹¹⁷ a *Národní politice*. Oběma těmto listům vytýká, že o motivech vraždy informují příliš zdrženlivě. Zatímco v článku v *Národní politice* nevidí nic jiného, než umírněnost, kterou ale je nucena redakce *Národní politiky* ihned v odpoledním vydání upravit, v listu *Deutsche Presse* vidí autor politickou zaujatost „*(...) ze snahy očistit hakenkreuzlerskou stranu, a to po všem tom, co tato strana provedla v hitlerovském Německu katolickému centru*“¹¹⁸. Ve vydání se o Lessingově případu mluví na straně tři, kde opět kromě popisu postupu vyšetřování lze nalézt odstavec, který nese nadpis „*Rozhořčení v Paříži*“¹¹⁹. České slovo zde přináší zprávu o tom, že „*pařížské listy přinášejí fotografie profesora Lessinga a referují obsírně o jeho zavraždění, které rozhořčeně odsuzují a označují jakožto „nový hrůzný čin vražedného fanatismu*“.¹²⁰

Podobného ražení, stejně jako v případě titulního listu, je i titulní list vydání z 3. září. Lessingovi se opět věnuje hlavní komentář. Zbytek strany vyplňuje stať s názvem „*Kulhající spravedlnost, která zhoršuje bídu našich dnů*“,¹²¹ pojednávající o problému soudnictví v době hospodářské krize.

¹¹³ *Tamtéž.* .

¹¹⁴ *České slovo*, č. 205, ročník XXV., str. 3

¹¹⁵ *České slovo*, č. 206, ročník XXV., str. 2

¹¹⁶ *Tamtéž.* .

¹¹⁷ *Deutsche Presse* byl ústřední tiskový list Německé křesťansko sociální strany lidové (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei*).

¹¹⁸ *České slovo*, č. 206, ročník XXV., str. 1

¹¹⁹ *České slovo*, č. 206, ročník XXV., str. 3

¹²⁰ *Tamtéž.* .

¹²¹ *České slovo*, č. 207, ročník XXV., str. 1

Komentář Františka Langer¹²² je napsán velmi emotivně. Pojednává o jeho setkání s profesorem Theodorem Lessingem, které se událo týden před profesorovým zavražděním. Vyzdvihuje Lessingův intelekt a opovrhuje jeho vrahy. Celý článek končí úvahou nad výrokem „*když je revoluce tak lítají třísky*“, kde soudí, že když se slýchalo toto přísloví o Rusku, bylo to velmi daleko. Poslední pasáž komentáře ocituji celou, aby neztratila nic na svém emotivním zbarvení: „*Ale teď lítají třísky uprostřed Evropy, u našeho souseda. A dopadají až k nám. Profesor Lessing byl taková odlítlá tříska z německého kmene. Jeho myšlenkový a fyzický život byl snad smrtelně zasažen, jakmile byl odseknut od celku, z něhož vyrůstal. Ale tohle nestačilo. Musil být ještě poštván vrah, aby sprovodil se světa i tu třísku. Tohle je už něco horšího než nejsprostší vražda. To je dobíjení bezbranných raněných, největší padoušství mezi lidskými zločiny.*“¹²³

Toto vydání věnuje případu Lessing ještě dva články. Jedná se o jeden článek na straně dva pod názvem „*Naši hakenkreuzleři jsou v tom nevinně*“ a na straně čtyři pod názvem „*Vražda na Theodoru Lessingovi před úplným objasněním.*“ První z těchto dvou článků informuje o řeči národně-socialistického poslance Junga, který se distancuje od této vraždy. Jak ale dodává „*politiku jeho strany nelze však dávno podle těchto řečí posuzovati.*“¹²⁴ Druhý z uvedených článků zpravuje o dalším zatýkání podezřelých a o utajovaném pohřbu Theodora Lessinga v Mariánských lázních. Poslední odstavec nese jméno „*Schopenhauerova hůl do majetku presidenta Masaryka*“¹²⁵, kde autor uvádí, že v majetku prof. Lessinga byla také hůl slavného filozofa Schopenhauera s monogramem A. S., kterou se vdova po Lessingovi rozhodla věnovat prezidentu Masarykovi.

Ve vydání dne 5. září se Lessingova vražda neobjevila. Z titulní strany jej vystřadil článek o maďarském padělku rozhovoru se senátorem Šrobárem, ve kterém se tvrdí, že Šrobár podporuje revizi hranic Slovenska s Maďarskem.

Na titulní stranu vydání ze 6. září se dostal článek o konferenci o odzbrojení. Článek také varuje před experimenty ve vnitřní politice, ke kterým se chystají agráři. V deníku se Lessing propadl až na stranu čtyři do rubriky „*denní zprávy*“,

¹²² František Langer (1888 – 1965), dramatik, spisovatel a vojenský lékař

¹²³ České slovo, č. 207, ročník XXV., str. 1

¹²⁴ České slovo, č. 207, ročník XXV., str. 3

¹²⁵ České slovo, č. 207, ročník XXV., str. 4

kteřá pojednává o různých menších denních zprávách formou na sebe nenavazujících odstavců. Celkem jsou mu věnovány tři odstavce, z nichž dva přinášejí nové informace z policejního vyšetřování. Poslední třetí odstavec píše o ohlasu, který zaznamenala vražda v Anglii. Zde cituje deník Manchester Guardian – v Německu se má údajně prohlašovat, že „zabijení není vraždou, když se zabijí z vlasteneckých motivů“¹²⁶.

Do popředí zájmu Českého slova se postupně dostávají jiná témata, která vytlačují Lessingovu vraždu. Jako příklad lze uvést revoluci na Kubě, či spory s papežským nunciem, které zmiňují výše.

Lessing se dostane do novin naposledy 14. září - na titulní straně novin je zmíněn v komentáři Jana Machoně s názvem „Svět ví, co ví“¹²⁷, který pojednává o Goebbelsově propagandě. Theodor Lessing se zde zmiňuje pouze v souvislosti s „honem na židy v Německu“ přesněji s honem na jiného akademika to profesora Einsteina.

Shrnutí

České slovo věnuje vraždě profesora Theodora Lessinga značnou pozornost, a to nejen popisnými články, které probírají okolnosti vraždy do poměrně velkých detailů, ale i komentáři. Lessingovi patří hlavní komentáře jak 1. tak 2. září. Ani poté se pozornost od Lessinga neobrací v takové míře, v jaké to můžeme vidět u jiných periodik, jelikož jsou mu stále věnovány obsáhlé články na stranách dva až tři. Postupné vytlačování Lessinga není ani tak způsobeno neatraktivností tématu, jako spíše tím, že nepřibývá dost informací o vražích, apod. Tento důvod podtrhuje i to, že ač první zmínka o vraždě Otilie Vranské byla uvedena ve známost 3. září na straně 6, tak si tato událost nikdy v Českém slově nevybudovala takovou pozornost, jakou měl Lessing v prvních dnech po svém zavraždění.

3.2.4. Venkov

Periodicita: 2x denně jako raník a večerník, kromě pondělí

Šéfredaktor: Josef Vraný

¹²⁶ České slovo, č. 210, ročník XXV., str. 4

¹²⁷ České slovo, č. 213, ročník XXV., str. 1

Ined za Melantrichem, co se týče významnosti v letech první republiky, stály Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské (založeny roku 1897), které byly na počátku 30. let přejmenovány na Tiskařské a vydavatelské podniky Novina v Praze (dále jen Novina).¹²⁸ S přejmenováním souviselo i stěhování z již nevyhovujících podmínek v Hyberské ulici do nového moderního komplexu na Florenc. Ještě roku 1897 začal vycházet známý časopis Obrana zemědělcům, jenž se tak stal prvním periodikem, které tato tiskárna tiskla.¹²⁹

Ústředním tiskovým orgánem byl od roku 1906 deník Venkov. Produkce Noviny měla význam spíše z hlediska regionálních deníků či časopisů, které si kladly za cíl oslovovat různé skupiny čtenářů, především na venkově. Celkově na přelomu 20. a 30. let vydávala Novina „6 deníků 33 týdeníky, tři měsíčníky a dvě revue vycházející čtrnáctidenně“.¹³⁰

Venkov jako ústřední deník se stal respektovaným periodikem. Zdůrazňoval spíše ekonomickou, především zemědělskou, problematiku. Kulturní či zahraničněpolitický segment nestál ve středu zájmu tohoto listu.¹³¹ Prvním šéfredaktorem byl jmenován Karel Jonáš¹³². Již roku 1922 ho ale vystřídal Josef Vraný¹³³, který náležel k pravicovějšímu křídlu republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu (dále jen agráři).¹³⁴ Mezi další významnější novináře, kteří v deníku Venkov, působili lze zařadit Ferdinanda Kahánka¹³⁵, Vladimira Krychtálka¹³⁶ či Rudolfa Halíka¹³⁷.

Deník Venkov přenechává 1. září místo na titulní straně jiným zprávám než informaci o Lessingově zavraždění. Největší prostor obdržel článek zabývající se stavem českého zemědělství a především poklesu ceny pšenice v důsledku nedovoleného importu ze zamoří, které se maskuje za pšeničný import. Agráři

¹²⁸ BEDNAŘÍK, str. 167-168.

¹²⁹ BERÁNKOVÁ, str. 167.

¹³⁰ BEDNAŘÍK, str. 168.

¹³¹ KONČELÍK, str. 46.

¹³² Karel Jonáš (1865-1922), poslanec Národního shromáždění, novinář

¹³³ Josef Vraný (1874 – 1937), senátor Národního shromáždění, novinář

¹³⁴ Beránková: str. 168

¹³⁵ Ferdinand Kahánek (1896–1940), novinář

¹³⁶ Vladimír Krychtálek (1903–1947), novinář

¹³⁷ Rudolf Halík (1881 – 1960), novinář a šéfredaktor Venkova

tento postup velice rozhořčil a věnují se tomuto tématu prakticky tři čtvrtiny strany. Na zbylé jedné třetině se nachází tradiční Feuilleton (v tomto vydání se jedná o Feuilleton Miroslava Baláše¹³⁸ „*Toulky balkánskými vesnicemi*“¹³⁹) a článek o závěrech obchodně-celní komise opět na téma dovozu obilí (především pšenice) do Československa. Zpráva o vraždě Theodora Lessinga se objevuje až na straně pět, čili na straně, kde se běžně otiskují obyčejné kriminální případy. Celkem se Lessingovi věnuje cca čtvrtina strany – dostal nejvíce prostoru ze všech vražd, které jsou na straně uvedeny, a to v článku nazvaném „*Říšskoněmecký emigrant, profesor Theodor Lessing zavražděn v Mariánských Lázních*“¹⁴⁰. Jedná se o nepodepsaný popisný článek, který Lessingovu smrt neoznačuje jako politickou vraždu. Není zde prakticky zmínka (krom jedné, která bude uvedena níže) o možnosti, že by za mohli vraždou stát nacisté. Článek akcentuje zděšení účastníků sionistického kongresu, z nichž někteří požádali policii o ochranu, kterou jim ale z kapacitních důvodů policie neudělila. Jediná zmínka o možnosti, že by pokyn k vraždě pocházel z Německa, je v odstavci „*Podezřelá pohotovost říšskoněmecké zpravodajské kanceláře*“, kde se autor pozastavuje nad tím, že „*německý rozhlas dával již v 1 hodinu v noci zprávu o této vraždě a dále (...) o půl 9. Ráno již agentura uváděla jméno pachatele, když ještě československé úřady nebyly jisty, že sledují správnou stopu.*“¹⁴¹

Ani 2. září nevěnuje deník Lessingovi jedinou zmínku na titulní straně. Hlavní komentář s názvem „*Výstražný přesun*“ se věnuje obchodní platební bilancí, kterou zveřejnil Československý statistický úřad. Další články se opět zabývají zemědělskou tematikou a československo – rakouskými vztahy. Jediná připomínka, kterou o Lessingovi v tomto vydání najdeme, se nachází na straně tři, kde je jí věnováno cca půlstrany prostoru. Najednou tedy získala tato událost pro agrárníky na důležitosti. Odpovídá tomu i styl článku „*Revolver, kterým byl zastřelen prof. Lessing nalezen u říšskoněmecké hranice*“.¹⁴² Ačkoli je stať opět napsána velmi formálně a popisně, autor už se nezdráhá, tak jak tomu bylo předchozí den, používat pro vraha přídomek „*hakenkreuzler*“. Tento obrat je možno vysvětlit jistou

¹³⁸ Miroslav Baláš (1907- 1983), novinář, překladatel a spisovatel

¹³⁹ Venkov, č. 204, ročník XXVIII., str. 1

¹⁴⁰ Venkov, č. 204, ročník XXVIII., str. 5

¹⁴¹ *Tamtéž*

¹⁴² Venkov, č. 205, ročník XXVIII., str. 3

celkovou zdrženlivostí listu, která ale již 2. září nemá opodstatnění, protože o tom, že čin iniciovali nacisté z Německa, nikdo nepochybuje. V článku se zdůrazňuje Lessingovo přání pohřbu v Palestině a odsouzení atentátu cizinou.

3 září se opět titulní strana Lessingovi nevěnuje. Většinu vyplňuje komentář s názvem *"Učiňte přítrž"*,¹⁴³ který informuje o nekalé hospodářské politice v Evropě. Další články opět reflektují převážně zemědělská témata. Výjimku představuje článek *„Sensační odhalení o horečném zbrojení Německa“*.¹⁴⁴ O Lessingovi se dočteme až na straně 4, kde je otištěn článek *„Již 11 osob ve vazbě v souvislosti s vraždou v Mar. Lázních“*.¹⁴⁵ Jedná se o faktický opis zprávy ČTK, bez jakéhokoli přidaného autorství ze strany agrárnických novinářů - zcela popisný text, který vypisuje zatýkání osob, jež by mohly být spojené s atentátem.

Dne 5. září se uplatňuje podobný scénář jako v minulých dnech. Na titulní stranu se Lessingův případ nedostal. Místo něj jsou zde publikovány články o *„Manifestaci republikánského dorostu pro národní myšlenku na Zbraslavi“*¹⁴⁶ či komentář, který hledá *„Smysl politických porad“*.¹⁴⁷ Lessingova vražda se objevuje v tomto vydání na straně pět, nyní už ale velmi upozaděná vraždou Otilie Vranské, které je věnována většina strany. Lessingem se zabývá malý článek, umístěný přímo uprostřed listu. Nad článkem se nachází titulek *„Zavražděný profesor Lessing tiše pohřben“*.¹⁴⁸ Článek, jak už o tom vypovídá titulek, zpravuje čtenáře především o tom, že byl Theodor Lessing pohřben v Mariánských Lázních, nikoliv v Palestině, jak si přál.

V dalších dnech již Lessing v listu nevystupuje vůbec. Lze říci, že je vytlačen jinými tématy. Na titulní stranu se dostává smrt Josefa Kazimoura¹⁴⁹ a stranu pět, kde se Lessing dosud objevoval, zcela vyplní vražda Otilie Vranské. Poslední zmínka o profesoru Lessingovi ve studovaném období se objevila 9. září na straně pět v souvislosti s výhružným dopisem prof. Einsteinovi, na kterého, podle autora, byla vypsána odměna podobně jako na Lessinga.

¹⁴³ Venkov, č. 206, ročník XXVIII., str. 1

¹⁴⁴ *Tamtéž.* .

¹⁴⁵ Venkov, č. 206, ročník XXVIII., str. 4

¹⁴⁶ Venkov, č. 207, ročník XXVIII., str. 1

¹⁴⁷ *Tamtéž.* .

¹⁴⁸ Venkov, č. 207, ročník XXVIII., str. 5

¹⁴⁹ Josef Kazimour (1881-1933), historik, publicista a politik

Shrnutí

Pro agrární tisk, konkrétně pro deník Venkov, neměla vražda Theodora Lessinga valného významu. Atentátu nevěnoval Venkov jediný komentář a ani jediný článek na titulní straně. Vražda primárně osazuje místo na listech tři, čtyři a pět. I z tohoto místa jej ale postupně vytlačí vražda Otilie Vranské. Důvodů k tomuto bude vícero, přičemž nejdůležitější patrně bude aspekt „zajímavosti vraždy“. Čtenáři či odběratelé Venkova jsou podobně jako čtenáři Lidových listů vesměs sedláci, rolníci či obecně lidé žijící na vesnici.¹⁵⁰ Tento segment lidí pochopitelně více zajímají výkupní ceny obilí resp. situace v zemědělství obecně, které Venkov věnuje nejvíce pozornosti.

Styl, kterým Venkov informuje celou dobu o Lessingových vraždách, je více než opatrný. První den se Venkov zmiňuje, spíše v teoretické rovině, že by se mohlo jednat o čin iniciovaný Německem. Tento kurz se v dalších dnech lehce změní, ale nikdy ne natolik, aby vysloveně obvinil říší nebo dokonce Adolfa Hitlera z toho, že by útok zosnoval. Dá se říci, že vraždě Theodora Lessinga novináři přisuzují úplně stejnou důležitost, jako vraždě Otilie Vranské. A jelikož je vražda Vranské čtenářsky atraktivnější, vytlačuje Lessinga z celých novin během tří dnů.

¹⁵⁰ I když v případě Venkova je tento důvod markantnější, jelikož Lidové listy se zaměřují spíše na městskou inteligenci.

3.2.5. Národní listy

Periodicita: 2x Denně jako raník a večerník

Šéfredaktor: Vojtěch Holeček¹⁵¹

Národní demokracie vznikla v letech 1918-1919 spojením mladočechů a většiny občanských politických stran.¹⁵² Její ideologický základ je provázen silným nacionalismem, který se ve 30 letech, ve snaze oslovit voliče ze středních a nižších vrstev, přeměnil v poměrně agresivní šovinismus. Toto se samozřejmě silně promítne do tisku Národní demokracie, který vydávala Pražská akciová tiskárna (vlastněná Živnobankou¹⁵³), jež sídlila v Opletalově ulici 920.¹⁵⁴ Pražská akciová tiskárna tiskla kromě ústředního deníku *Národní listy* také další listy jako např. *Národní student*, *Národní učitel*, *Mladý národ*, či *Ženský svět*.¹⁵⁵

Jak jsem již řekl, ústředním žurnálem Národních demokratů se staly Národní listy - deník, který byl založen roku 1861 dr. Grégrem. Za první světové války úřady Národním listům kvůli jejich otevřeně protirakouskému postoji dvakrát pozastavily činnost. Náklad Národních listů nebyl velký¹⁵⁶, zato ale měly veliký vliv, protože jejich odběratelé často pocházeli z vyšších společenských vrstev. Jednalo se o majitele továren, bankéře, právníky, ředitele různých firem či lékaře.¹⁵⁷ Samotný list ve své kvalitě spíše stagnoval, ač do jeho redakce patřili poměrně významní novináři jako Vincenc Červinka¹⁵⁸, Karel Polícar¹⁵⁹, Antonín Pimper¹⁶⁰, šéf kulturní rubriky Miroslav Rutte¹⁶¹ či ve 20. letech významný „úvodníkář“ Viktor Dyk.¹⁶²

¹⁵¹ Vojtěch Holeček (1891-1969), poslanec Národního shromáždění, šéfredaktor

¹⁵² KONČELÍK, str. 43.

¹⁵³ BEDNAŘÍK, str. 170.

¹⁵⁴ KONČELÍK, str. 45-46.

¹⁵⁵ BERÁNKOVÁ, str. 171.

¹⁵⁶ Pohyboval se kolem 36 000 výtisků v roce 1930, BERÁNKOVÁ str. 172

¹⁵⁷ BERÁNKOVÁ str. 172.

¹⁵⁸ Vincenc Červinka (1877-1942), divadelní kritik, novinář a překladatel

¹⁵⁹ Karel Polícar (1880-1949), novinář, šéfredaktor listu *Národ*

¹⁶⁰ Antonín Pimper (1884-1959), novinář, politický publicista

¹⁶¹ Miroslav Rutte (1880-1954), literární a divadelní kritik, publicista, básník

¹⁶² KONČELÍK, str. 44.

1. září věnují Národní listy Lessingovu případu přibližně jednu šestinu titulní strany. Zbytek titulní strany vyplňuje komentář šéfredaktora Vojtěcha Holečka „Škole svěřujeme mládež národa“¹⁶³, ve kterém polemizuje nad kvalitou tehdejšího školství. Další prostor dostaly články zabývající se především politickou tematikou, z nichž největší místo zabírá článek „Malá dohoda odmítne jakékoliv revisní návrhy maďarské“¹⁶⁴. Do spodní části strany je včleněn pravidelný Feuilleton, který vychází každý den (tentokrát se jedná o feuilleton Bořivoje Weigerta¹⁶⁵ „V. Olič a Omladina“). Jak jsem zmínil výše, Lessingovi je věnován komentář Rudolfa Kopeckého¹⁶⁶ „Výstřel na výstrahu“¹⁶⁷. Nejde ani tak o to, že zabit byl zrovna Theodor Lessing. Autor považuje za závažnější, že cizí stát, konkrétně hitlerovské Německo, vykonává rozsudky na našem území. Rudolf Kopecký doslova píše: „Nezáleží však na tom, kdo to byl. Kdyby byl vrahem stíhaným zatýkači všech států světa, nikdo neměl práva se ho dotknouti na našem území než ruka našeho zákona,“¹⁶⁸ proto žádá, aby vstoupila v platnost mimořádná opatření na ochranu hranic a „Lessing byl poslední obětí hnědého teroru.“¹⁶⁹ Celý komentář je napsán velmi rozhořčeným stylem a ukončuje ho výzva „vražedný výstřel je výstražným výstřelem. Běda nám, nepochopíme-li tuto výstrahu!“ Lessing dostává prostor ještě na straně tři, kde se jeho případu věnuje článek „Prof. Theodor Lessing zastřelen najatým vrahem“.¹⁷⁰ Článek je poměrně obsáhlý a nalezneme v něm informace o pátrání po vrahovi a o průběhu samotné vraždy. Strukturu i obsah má tento článek stejnou jako obdobný příspěvek k tématu, který vyšel ten samý den v deníku Venkov.

2. září zaplavil titulní stranu Národních listů nacistický sjezd v Norimberku a tamější proslavil Hitlera. Na stránce jsou pak umístěny i dva komentáře. Jeden od Antonína Pimpery se zabývá krizí bytové politiky, druhý s názvem „v pohraničí musí být sjednán pořádek“¹⁷¹, který se zamýšlí nad příčinami a dopady vraždy Theodora Lessinga. Celý komentář je opět napsán velmi emočně a dal by se rozdělit

¹⁶³ Národní listy, 1. Září, titulní strana.

¹⁶⁴ *Tamtéž.*

¹⁶⁵ Bořivoj Weigert (1873-1952), novinář

¹⁶⁶ Rudolf Kopecký (1893-1981), novinář a publicista

¹⁶⁷ Národní listy, č. 239, ročník LXXIII., str. 1

¹⁶⁸ *Tamtéž.*

¹⁶⁹ *Tamtéž.*

¹⁷⁰ *Tamtéž.*

¹⁷¹ Národní listy, č. 240, ročník LXXIII., str. 1

na tři části. První část odsuzuje samotnou vraždu spáchanou na našem území, kdy píše „ *každá vražda jest nejodpornějším zločinem, který musí být odsouzen (...)* vražda spáchaná na německém emigrantovi Theodoru Lessingovi, vražda, která však nemůže být pouze odsuzována, nýbrž musí být i výstrahou a výzvou, aby republika učinila vše, čeho je třeba.“¹⁷² Druhá část se pak zaměřuje na kritiku vlády, která neučinila opatření (zesílení ostrahy hranic, zestátnění policie atd.), jež Národní demokraté, jmenovitě poslanec Ježek, navrhuji už dlouho. Dále kritizuje ústřední list Národních socialistů České slovo, že situaci zlehčuje pomocí lehkovážných nadsázek. Ve třetí části komentáře se zaměřuje autor na příčiny vraždy a dodává, že by všem emigrantům měl být zakázáno politicky působit, jinak, že jim nemůže být zaručena bezpečnost. Dále dodává „*nehodlá-li jej (požadavek, že se nebude politicky angažovat) pak místem k jeho politickému boji, místem kde může uplatňovat svou sílu, jest jedině Německo!*“¹⁷³ Lessingovi se ještě věnují Národní listy na straně tři v krátkém odstavci, kde se popisuje dosavadní průběh policejního vyšetřování.

3. září se již Národní listy věnují jiným tématům než vraždě Lessinga. Titulní stranu vyplňuje komentář „ *Vice nacionalismu*“, „*Týden moderní galerie*“ a článek „*Hitlerovo Siegheil*“¹⁷⁴, kde znovu informuje a přepisuje o Hitlerově proslovu v Norimberku. O Lessingovi se v malém článku „*Pátrání po společníku vraha Eckerta*“¹⁷⁵ na straně tři zmiňuje nepodepsaný autor. Pouze ale popisuje postup vyšetřování, především podává zprávu o dalším zatýkání Němců a dalších domovních prohlídkách. Na straně tři se dnes poprvé objevuje zpráva o zavraždění Ottilie Vranské. Této zprávě je věnována značná pozornost a evidentně vytlačila Lessinga z pozornosti Národních listů. Alespoň pro toto vydání.

V pondělí 4. září se Theodor Lessing znovu objevil na titulní straně v konkurenci článku „*Odpověď Francie na Německé zbrojení*“¹⁷⁶, který zaujímá většinu prostoru na titulní straně. Nepodepsaný článek, informující o Lessingovi, je umístěn u spodního okraje a informuje pouze o tichém pohřbu prof. Lessinga a o stíhání vrahů.

¹⁷² Národní listy, č. 240, ročník LXXIII., str. 1

¹⁷³ *Tamtéž.*

¹⁷⁴ Národní listy, č. 241, ročník LXXIII., str. 1

¹⁷⁵ Národní listy, č. 241, ročník LXXIII., str. 3

¹⁷⁶ Národní listy, č. 242, ročník LXXIII., str. 1.

5. září se opět objevil komentář o Lessingovi na titulní straně. Spolu s komentářem Jana Soukenky „*Rytíř, smrt a d'ábel*“¹⁷⁷, který komentuje dění v Německu a především na Norimberském sjezdu, vyplňují značnou část prostoru na titulní straně další texty. Komentář s titulkem, „*Cíl jednotné německé fronty*“¹⁷⁸ do jisté míry přepisuje projev poslance Junga, který vysvětloval, že neexistuje souvislost mezi ním, jeho stranou a vrahem. Jak ale autor poznamenává „*politickou metodou páně Jungovu jest předstírati nevinnost, jakmile hrozí nebezpečí nésti odpovědnost za vykonané činy.*“¹⁷⁹

6. září se již Lessing na titulní straně neobjevil. Přednost dostanou témata revoluce na Kubě, či školství v Československu. Objeví se však na straně tři, kde je mu věnován malý odstavec. Případ Theodora Lessinga je opět upozaděn oproti vraždě Otilie Vranské. V odstavci s názvem „*Na stopě vrahů prof. Lessinga*“¹⁸⁰ opět Národní listy informují o dalším postupu policie. Tento odstavec představuje poslední zmínku o vraždě Lessinga, která se ve zkoumaném období v Národních listech vyskytla. Vraždě Otilie Vranské je velmi dlouho v Národních listech přidělen zvláštní prostor na straně dvě, ten samý prostor, který byl přidělen zpočátku vraždě Lessinga.

Shrnutí

List Národních demokratů věnuje Lessingovi poměrně značnou pozornost, ale pouze v množství komentářů. Co se týče zpracování popisných článků, vystačí si s pouhým informováním o základních faktech. V komentářích se často vyskytují narážky na současnou vládu, která nic nedělá a její opatření jsou neúčinná. Dále navrhuje vlastní opatření. Zároveň list využívá příležitosti kritizovat Hitlerovo Německo za vykonávání rozsudků na československém území. Na druhé straně připomíná, že němečtí emigranti si za to svým způsobem mohou sami, jelikož vykonávají politickou činnost na našem území. Činnost, kterou měli doma v Německu zakázanou.

¹⁷⁷ Národní listy, č. 243, ročník LXXIII., str. 1.

¹⁷⁸ *Tamtéž.*

¹⁷⁹ *Tamtéž.*

¹⁸⁰ Národní listy, č. 244, ročník LXXIII., str. 3

Celkové Národní listy využívají Lessinga jako „příjemnou záminku“ kritizovat především Národní socialisty. Toto je jedno z vysvětlení, proč v momentě, kdy vládu, potažmo Národní socialisty, zkritizují už dost, ustupuje zájem, který byl věnován vraždě Theodora Lessinga do pozadí na úkor vraždy Otílie Vranské.

3.3. „Nezávislý“ tisk

Nezávislý tisk zastupovaly v Československém prostoru čtyři nejvýznamnější deníky, a to Lidové noviny, Tribuna, Národní politika a Národní osvobození. Fakt, že jsem uvedl slovo nezávislý do uvozovek, má samozřejmě svůj význam. Stoprocentně nezávislý deník by měl informovat objektivně, nestrannicky a nezaujatě, což, jak podotýká redaktor Národního osvobození V. Cháb,¹⁸¹ není možné „protože by list musely dělat stroje“¹⁸². A tak se Národní politika spíše přiklání k Národním demokratům a Lidové noviny zase sympatizují s politikou Hradu.

3.3.1. Lidové noviny

Periodicita: 2x denně jako raník a večerník

Šéfredaktor: Eduard Bass

Do historie Lidových novin, založených roku 1893 Adolfem Stránským v Brně, se zapsala nebývalá plejáda literátů tehdejší doby. List vycházel v Brně, ale roku 1920 byla založena i filiální redakce v Praze, „jejíž členové byli pro list velkým přínosem“¹⁸³ a jejímž vedoucím se stal Karel Zdeněk Klíma. Přerod pro Lidové noviny nastal v září roku 1919, kdy na uvolněnou pozici šéfredaktora, kterou předtím zastával Jiří Mahen¹⁸⁴, nastoupil nekompromisní Arnošt Heinrich¹⁸⁵.

¹⁸¹ Václav Cháb (1895 – 1983), novinář a překladatel

¹⁸² CHÁB, Václav. Jak se dělají noviny: samozřejmé pravdy a praktické rady. V Praze: Svaz národního osvobození, 1932. Knihovna Svazu národního osvobození; Svazek 82, str. 21.

¹⁸³ BERÁNKOVÁ, str. 178.

¹⁸⁴ Jiří Mahen (1882-1939), básník, dramaturg, novinář a divadelní kritik

¹⁸⁵ Arnošt Heinrich (1880-1933), novinář, v letech 1918-1919 poslanec Revolučního národního shromáždění Republiky československé

Arnošt Heinrich vtisknul listu podobu, kterou známe z let jeho největší slávy. Přidal krátké povídky na titulní stranu, zároveň trval na tom, aby v každém vydání vyšla jedna báseň. Žádal naprostou pravdivost a otevřenost vydaných informací a tyto požadavky spojoval s osobní zodpovědností autora.¹⁸⁶ Toto byl například důvod, proč se v roce 1919 rozešel s Jiřím Mahenem¹⁸⁷. Přestože Lidové noviny začaly mít pověst intelektuálního deníku, snažil se Heinrich zachovat čitelnost i pro širší masy lidí než jen pro intelektuální elitu té doby.¹⁸⁸ Po smrti Heinricha v roce 1933 nastupuje na pozici šéfredaktora Eduard Bass.¹⁸⁹ Mezi novináři Lidových novin se mimo jiné vyskytovala jména jako Ferdinand Peroutka¹⁹⁰, Zdeněk Smetáček¹⁹¹, Rudolf Těsnohlídek¹⁹². Nejvýznamnější ikonou Lidových novin meziválečného období však byli bratři Čapkové.

Zprávu o smrti respektive zavraždění Theodora Lessinga přinášejí Lidové noviny, stejně tak jako ostatní deníky, 1. září. Titulní stranu, kromě komentáře „*Vražda v Mariánských Lázních*“, vyplňují články o předběžných vládních poradách ministerského předsedy Malypetra, který reaguje na události v Nitře. Dále pak komentář Evžena Erdélyho¹⁹³ „Hnědý veletrh v Lipsku“¹⁹⁴, jenž přináší komparaci veletrhu v Lipsku „*bez nacistů a za nacistů*“ a feuilleton Lva Vladyky¹⁹⁵ „*Matčina úzkost*“¹⁹⁶. Pro lepší přehlednost lze komentář (sh.), rozdělit na tři části. První část se zabývá předáním kopie slavného Dürerova díla „Rytíř smrt a ďábel“ norimberským starostou Adolfu Hitlerovi. Hitlera zde přirovnává k rytíři z tohoto díla. K rytíři, který ujíždí a za ním spěchá ďábel s oštěpem, zároveň však vedle rytíře jede smrt se sloupkovými hodinami a odpočítává mu čas. Autor píše

¹⁸⁶ PERNES, Jiří. Svět Lidových novin, 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1993. ISBN 80-710-6056-9, str. 62.

¹⁸⁷ Jiří Mahen si vymyslel zprávu o havárii vlaku přes řeku Eufrat. Na to se přišlo, jelikož tento most náhodou existoval a zrovna přes něj cestovali dva členové jedné brněnské rodiny, zbytek rodiny pak začal zjišťovat, co se stalo. Jiří Mahen přiznal, že si zprávu vymyslel.

¹⁸⁸ PERNES, str. 62.

¹⁸⁹ PERNES, str. 136.

¹⁹⁰ Ferdinand Peroutka (1895-1978), novinář, publicista a dramatik)

¹⁹¹ Zdeněk Smetáček (1900-1969), překladatel, filosof a novinář

¹⁹² Rudolf Těsnohlídek (1882 –1928), spisovatel, překladatel, a novinář

¹⁹³ Evžena Erdély (????), novinář a publicista

¹⁹⁴ Lidové noviny, č. 437, ročník XLI., str. 1

¹⁹⁵ Lev Vladyka, vlastním jménem Václav Deyl (1905 – 1982), spisovatel, publicista a pracovník hydrologického ústavu

¹⁹⁶ Lidové noviny, č. 437, ročník XLI., str. 1

„rytina je opravdu symbolická, kdyby byl Hitler schopen autokritiky“¹⁹⁷. Celým článkem se vine odsouzení hitlerovců jako vrahů, nicméně nikde zde toto není explicitně řečeno a autor dokonce poznamenává, že „Mariánskou vraždu pacifického myslitele Theodora Lessinga nelze ještě připisovati hitlerovcům v Německu, snad se ani nedokáže, kam vedly nitky, osnující tento ohavný čin, ale i kdyby pytlák Eckert vraždil z vlastního podnětu, jisto je, že zločin vyplynul z té davové psychózy“¹⁹⁸ o pár řádků níže však je již za viníka nepřímo označen Hitler, „ale hitlerovství zřejmě nestačí, že umlčelo doma tisk, rozehnilo všechny politické strany a zavřelo své odpůrce do vězení a koncentračních táborů nebo je vyhnalo za hranice. Chce míti pokoj i od kritiky z venku“¹⁹⁹. V druhé části je zdůrazněno, že Československo za emigranty z Německa stojí a Německo nemá právo vykonávat vlastní rozsudky na cizím státním území. Zároveň však komentář dodává, že bude třeba posílení ostrahy hranic, jelikož dosavadní dohody o pomezním styku zahrnovaly obě strany ne-li v přátelském, ale alespoň ve slušném stavu. Třetí část komentáře je jednou velkou výzvou. Tedy výzvou k Čechům, aby zůstali jednotní a to je důležité zachovali „českou strážlivost“²⁰⁰. Komentář končí ujištěním, že: „na stráž“ s námi je také Velká Británie a Francie a Mussolini, „který se strážlivě dívá na sever přes brennerskou hranici“²⁰¹, článek končí výzvou a zároveň pohružkou Hitlerovi: „bude-li toho zapotřebí a až bude čas, nejen od nás, ale z celé Evropy jako roku 1914 zazní jednomyslně: *Écrasez l'infâme*“²⁰².²⁰³ Informace o vraždě Lessinga pokračují v tomto vydání i na straně tři, kde zaujímají většinu strany. Jedná se o obecné informace, jak k zavraždění došlo, připojen je také krátký Lessingův životopis

Druhého září dostali přednost na titulní straně jiné zprávy. Největší část zaujímá komentář „Zrada národohospodářů“²⁰⁴, který pojednává o zemědělské politice v Evropě a Československu. Zbytek strany zabírá komentář o možnosti využití cestovního ruchu jako segmentu hospodářství a stať o vztazích mezi Vídní a

¹⁹⁷ *Tamtéž*

¹⁹⁸ *Tamtéž*

¹⁹⁹ *Tamtéž*

²⁰⁰ Lidové noviny, č. 437, ročník XLI., str. 1

²⁰¹ *Tamtéž*

²⁰² Slavný výrok Voltaira lze přeložit jako „Rozdrťte tu hanebnost“

²⁰³ Lidové noviny, č. 437, ročník XLI., str. 1

²⁰⁴ Lidové noviny, č. 438, ročník XLI., str. 1

Berlínem. Lessing obdržel prostor na straně čtyři, kde je případu věnován levý okraj. Článek mimo popisu vyšetřování přináší dvě nové informace. Za prvé informuje o článku deníku Sudetendeutsche Tageszeitung, který tvrdí, „že vražda na prof. Lessinga je výsledkem provokativního a štvavého chování emigrace žijící v Československu, která svou provokativní činnost přeložila do severočeských lázní.“²⁰⁵ Druhou zprávou, kterou Lidové noviny přinášejí, jsou informace o protinacistických projevech v Praze, např. v Libni, Bubenči či na Královských Vinohradech.

Vydání ze třetího září se omezí pouze na dva krátké články na stranách čtyři a pět, které přinášejí pouze obecné popisné informace. Vražda Vranské v tomto vydání zaujímá cca dvakrát až třikrát větší prostor než vražda v Mariánských Lázních

4. září se Lessing dostane naposledy na titulní stranu a to v části komentáře Ferdinanda Peroutky, který má název „*Po neděli*“ a pojednává o Hitlerově projevu v Norimberku. V pasáži, kde se zmiňuje o Lessingovi, upozorňuje na jasný souhlas obyvatel Československa zasáhnout proti násilí násilím „*po tom co se stalo v Mariánských Lázních*“²⁰⁶. Lidové noviny ještě informují na straně dvě krátkým odstavcem o pohřbu oběti, zatímco vražda Vranské zabírá celou stranu tři.

5., 6. i 7. září, kdy se jméno Theodora Lessinga objeví v Lidových novinách naposledy, je vraždě v Mariánských Lázních dán minimální prostor oproti velkému místu, který list poskytuje Vranské vraždě. Články o Lessingovi se nacházejí na 3-5 straně a nejsou delší než několik desítek řádků a informují pouze popisně o postupu policie či o projevu poslance Junga, který se distancuje od vrahů. V těchto dnech se na titulní strany dostávají témata jako revoluce na Kubě, zřízení nové university či jednání o kontrole odzbrojení Německa.

Shrnutí

Lidové noviny sice nevěnují Lessingovi tolik pozornosti jako např. České slovo, ale to co postrádají na kvantitě, dohánějí (jak je u Lidových novin zvykem) na kvalitě. Komentáře jsou napsány velmi jemným (v první části prvního komentáře až mírně satirickým) jazykem, v žádném z komentářů či článků však nemají Lidové

²⁰⁵ Lidové noviny, č. 438, ročník XLI., str. 4

²⁰⁶ Lidové noviny, č. 440, ročník XLI., str. 1

noviny sklon k bulvárnosti a drží kvalitativní laťku vysoko. Je ale pravdou, že poměrně rychle vražda Otýlie Vranské „přebírá otěže“ co se týče prostoru na stránkách. Postupně vytlačují Lessinga i témata jako zřízení druhé České university, či komentáře a články zabývající se rakousko-německým pohraničím.

Celkově však lze říci, že Lidové noviny informují o každé podstatné události, která se týká Lessingovi smrti bez zaujetí a velmi se snaží o nestrannost (která samozřejmě nemůže být stoprocentní). Zprávy (ne komentáře) o vraždě v Mariánských lázních se vytrácejí v závislosti na množství nových informací objevených policií.

3.3.2. Národní politika

Periodicita: 2x denně jako raník a večerník, kromě pondělí

Šéfredaktor: Josef Janda²⁰⁷

Tak jako Lidové noviny stály na straně Hradu, čili spíše na levici, tíhla Národní politika k Národním demokratům, k pravici. Národní politika začala vycházet na přelomu let 1882-1883 jako příloha k německy psanému deníku Politik. Před první světovou válkou deník podporoval staročeskou stranu, po válce zase Kramářovu Národní demokracii. „*Národní politika patřila do aktivit tiskového podniku Politika se sídlem na Václavském náměstí v Praze*“.²⁰⁸

Z tzv. „nezávislých“ deníků se jednalo o deník s největším nákladem. Před rozvojem produkce Melantrichu byla Národní politika největším deníkem vůbec (její náklad přesahoval 400 000 výtisků). Pozornost k ní přitahovala zejména vícestránková inzertní rubrika, která nesla název Malý oznamovatel. Tato rubrika si ve své době získala značnou popularitu a pro Národní politiku byla stěžejnější než samotný redakční obsah. K tomuto se vyjadřuje Bednaříková takto „*Národní politika byla výrazně komerčním listem, který k inzerci prodával také redakční obsah*“²⁰⁹ Z novinářů, kteří pro Národní politiku pracovali, lze jmenovat např. Lva

²⁰⁷ Josef Janda (1886-????), novinář a publicista

²⁰⁸ BEDNAŘÍK, str. 171.

²⁰⁹ BEDNAŘÍKOVÁ, str. 177.

Borského²¹⁰, Josefa Haise-Týneckého²¹¹ či Olgy Fastrovou²¹², která se starala o rubriku pro ženy.²¹³

Redakce Národní politiky publikuje svůj list bez zmínky o vraždě Theodora Lessinga na titulní straně. Na této straně jsou pak umístěny zprávy o těsnější spolupráci Malé dohody, dále nepodepsaný článek „*Kam spěje Rakousko*“²¹⁴, kde autor uvažuje nad tím, jak se Rakousko ubrání a vypořádá s Hitlerovým vlivem. Dále pak stať „*Svatoštěpánské slavnosti v „Mad'arsku s policií a bez lidu*“²¹⁵ a jako poslední feuilleton Olgy Fastrové – „*Nadšení*“²¹⁶. O fémové vraždě se dočítáme až na straně čtyři, kde se nachází obsáhlý článek s titulkem „*Bylo zavraždění profesora Lessinga činem politické zášti?*“²¹⁷ Celý článek se nese v duchu tohoto titulku. Kromě obecného popisu vraždy se nepodepsaný autor snaží určit, zda se vražda opravdu stala z podnětu úřadů v Německu či nikoliv. Odpověď však pisatel nenajde, ale celý text je psán s poměrně velkou uměřeností, v porovnání s redakčními články např. Českého slova je extrémně uměřený a klidný.

Tento tón se nemění ani další den. Na titulní stranu se Lessing opět nedostane. Přednost mají články o francouzských vztazích s Ruskem či o zhoršení vztahů mezi USA a Francií – potažmo Evropou. Zpráva o Lessingově případu je publikována opět na straně čtyři. Zpráva zaujímá větší část strany a referuje o postupu policie, či o pitvě Lessinga. V článku je znatelný podobně opatrný styl jako z předchozího dne. I když už teď list nemůže popřít fakta a neoznačovat za viníky hitlerovce, vždy, když tak činí, dělá to velmi opatrně a opisem typu „*policie soudí však, jak se zná, že jde o politické spiknutí.*“²¹⁸

Ani třetí den po zveřejnění první zprávy o Lessingově smrti se Národní politika neodklonila od kurzu, který si zjevně nastavila. O Lessingovi zpravuje opět až na tradiční straně čtyři, kde mu ponechala prostor, který mu vyčlenila již na začátku. V nepodepsaném článku nazvaném „*K zavraždění prof. Lessinga v Mar.*

²¹⁰ Lev Borský (1883-1944), filosof a publicista

²¹¹ Josef Hais-Týnecký (1885–1964), spisovatel a novinář

²¹² Olga Fastrová (1876 - 1965), novinářka, učitelka a překladatelka

²¹³ BEDNÁŘÍKOVÁ, str. 177.

²¹⁴ Národní politika, č. 239, ročník LI., str. 1

²¹⁵ *Tamtéž.*

²¹⁶ *Tamtéž.*

²¹⁷ Národní politika, č. 239, ročník LI., str. 4

²¹⁸ Národní politika, č. 240, ročník LI., str. 4

*Lázních*²¹⁹ se referuje o vraždě v podobném stylu, jako tomu bylo v předchozích dnech. Informuje převážně o nových zatčených a o novém důkazu, který „je tak přítěžující, že pachatelství Eckertovo lze považovat za prokázané.“²²⁰. V celém článku pak není zmíněn jediným slovem motiv či politické pozadí vraždy.

Vydání 5. září je v lecčems jiné. Nejenže se Lessing opět neobjevil na titulní straně, ale je odsunut do krátkého odstavce na stranu šest s tím, že jeho původní místo na straně čtyři zabrala beze zbytku vražda Otilie Vranské. Tento malý odstavec s titulkem „*Zavraždění prof. Lessinga v Mar. Lázních. Spoluviníci Eckertovi*“²²¹ je pak napsán ještě formálněji než doposud napsané (už tak dost umírněné) články. Jedná se prakticky o výčet možných i nemožných spoluviníků, kteří Eckertovi mohli pomáhat. Jako hlavním spoluviníkem je zde však již označen Zischka.

Poslední zmínka o Lessingovi pochází z vydání dne 7. září. Tento den se i poprvé a naposled ocitla zpráva o jeho zavraždění na titulní straně Národní politiky. Zajímavé také je, že tento den se úplně změnil styl, jakým byly doposud zprávy o Lessingovi psané. Stať, jejíž začátek je publikován na titulní straně a pokračuje na straně tři, informuje o schůzi, kterou svolalo vedení Německé strany národně socialistické a kde přednesl předseda Jung projev, v němž se distancoval od vrahů. Národní politika toto komentuje slovy „*toto stálé ujišťování a dušování pp. Jungů, Krebsů a Knirschů a spol je tak nejpapné, že se stává již odporným*“.²²² Tato kritika pokračuje i na straně tři: „*(...) stačí si připomenouti známé rejdy zdejších haknkrajclerských uniformovaných oddílů a ve všem shodné jejich vystupování po vzoru říšských hitlerovců*“.²²³

Shrnutí

Nelze se ubránit pocitu, že Národní politika informovala o Lessingově smrti jaksi nechtěně a nuceně, protože si tuto zprávu vyžadoval čtenář. Téměř každý článek, kromě posledního, je napsán velmi suchým jazykem bez jakýchkoliv emocí. Hned jakmile je možné zprávu o Lessingově smrti nahradit něčím jiným (v tomto

²¹⁹ Národní politika, č. 241, ročník LI., str. 4

²²⁰ *Tamtéž*.

²²¹ Národní politika, č. 242, ročník LI., str. 4

²²² Národní politika, č. 244, ročník LI., str. 1

²²³ Národní politika, č. 244, ročník LI., str. 3

případě vraždou Otilie Vranské), tak to redakce udělá. Lze jen těžko určit důvod, proč se tomu tak dělo. Možná, že ač si část čtenářů tuto zprávu přála, velké části byla přece jen tato informace lhostejná. Resp. tato zpráva představovala nucené zlo, které nezvyšovalo prodej. To o případu Vranské samozřejmě nelze říci, protože, žena rozčtvrcená v kufrech se lépe prodává než politická vražda německého emigranta.

3.4. Radikální tisk

3.4.1. Rudé Právo

Periodicita: 2x denně jako raník a večerník, kromě pondělí; v říjnu roku 1933 zastaveno; obnoveno až 15. 5. 1934

Šéfredaktor: Josef Guttmann²²⁴

Veškerý komunistický tisk vycházel v tiskárně Grafia, která od roku 1927 sídlila v komunistickém Lidovém domě v Karlíně. Obecně lze říci, že všechna periodika, která vycházela pod tehdejší Komunistickou stranou, byla přepolitizovaná a nepříliš kvalitní. Na kvalitě listů se neprojevovala jen již zmíněná přepolitizovanost, ale především „*probíhající zápasy o moc uvnitř strany*“²²⁵, díky kterému noviny opouštěly jména jako Závěš Kalandra²²⁶ či Stanislav Budín.²²⁷ „*Náklady tisku komunistické strany nebyly příliš vysoké, avšak pokud jde o počet titulů, tak se jednalo o rozvětvený stranický regionální tisk*“²²⁸ Za zmínku stojí například časopis Rozsévačka, který byl primárně určen pro ženy, či časopisy pro děti a mládež. Jako příklad zde uvedu časopis Ohníček či Kohoutek.²²⁹

Ústředním tiskovým listem Komunistické strany se stalo Rudé právo, které poprvé vyšlo 21. září 1921. Vycházelo jako deník s velkými palcovými titulky. Vynikalo velkou přepolitizovaností, nepříliš vysokou kvalitou a menším

²²⁴ Josef Guttmann (1902-1958), politik a novinář

²²⁵ KONČELÍK, str. 51.

²²⁶ Závěš Kalandra (1902-1950), divadelní a literární kritik, novinář

²²⁷ Stanislav Budín (1903-1979), prozaik, novinář

²²⁸ BEDNAŘÍK, str. 169.

²²⁹ BEDNAŘÍK str. 170.

nákladem.²³⁰ Zajímavé je, že se pod články často nepodepisují jejich autoři, nýbrž poslanci či senátoři, kteří svou poslanceckou imunitou „chránili“ řadové novináře.²³¹

Theodoru Lessingovi je na titulní straně prvního září věnován sloupek, který zabírá prostor po celém pravém okraji. Zbytek strany zabírají agitační články, např. o úředně zastaveném listu Škodovák. Sloupek věnující se Theodoru Lessingovi je uveden jeho fotografií. Většinu článku tvoří přejaté informace buď od policie či od ČTK. Poslední odstavec s názvem „*protifašistický bojovník*“²³² je však autorský jednoho z redaktorů Rudého práva, jenž zůstal nepodepsán. Autor chválí a zároveň kritizuje Lessinga evidentně z čistě ideologických důvodů. Doslova píše „*Theodor Lessing byl jedním z těch intelektuálů, kteří se svoji vědeckou prací nedovedli pozvednout nad rámec měšťácké a filosofie a vědy, kteří však svým praktickým vystoupením se postavili po bok proletariátu v jeho boji proti reakci a fašismu.*“²³³

I druhého Rudé právo referuje o Lessingově smrti, konkrétně v článku „*výzva nad hrobem prof. Lessinga*“²³⁴ Prostor, který je informací vyčleněn, je přibližně stejný ač se již nejedná o sloupek, ale o normální článek uprostřed strany. Sloupek, který byl předchozího dne věnován Lessingovi, dnes obsadilo téma svobody tisku, přesněji se sloupek nazývá „*Vybojujeme svobodu dělnického tisku*“²³⁵ V první části článku o Lessingovi je opět uveden popis vyšetřování, převzatý od policie nebo ČTK, ve druhé části (tři odstavce) však převažuje komentář neznámého autora, kterému se budeme blíže věnovat. První odstavec, který je nadepsán „*Kde jsou vrahové?*“²³⁶ oznamuje, že vrah „*sedí již na norimberském sjezdu strany a spokojeně pokuřuje doutník*“²³⁷. Druhý odstavec nese název „*Létací četnické oddíly na hranice*“²³⁸ a autor v něm tvrdě kritizuje „*zesílené štvánice vládního tisku*“.²³⁹ Dále obviňuje tisk, že se snaží poštvat československé obyvatelstvo proti Němcům čili proti německým dělníkům; „*(...) odmítáme tyto*

²³⁰ Kolem 30 000 výtisků (Bednářová, str. 112)

²³¹ BEDNAŘÍK, str. 169-170.

²³² Rudé právo, č. 203, str. 1

²³³ *Tamtéž.*

²³⁴ Rudé právo, č. 204, str. 1

²³⁵ *Tamtéž.*

²³⁶ *Tamtéž.*

²³⁷ *Tamtéž.*

²³⁸ *Tamtéž.*

²³⁹ *Tamtéž.*

štvance a ohlašujeme znovu, že němečtí dělníci utlačení Hitlerovou diktaturou, bojující s fémovými vrahy jsou našimi kamarády.“²⁴⁰ Ve třetím odstavci, nazvaném „*Jak proti fašismu*“,²⁴¹ autor pranýřuje už samotnou koaliční vládu. Obviňuje jí, že fémovou vraždu zavinila. Odstavec končí spíš dovětkem „*skutečný boj proti fémovým vrahům znamená jednotný boj dělníků proti všem formám buržoasního teroru, proti fašismu vůbec. Toto poučení přinesla vražda v Mariánských Lázních.*“²⁴² Vydání se však Lessingovi nevěnuje pouze na titulní straně, ale redakce mu přirčila prostor i na straně tři, kde Rudé právo zveřejňuje otisk jedné kapitoly „*z Lessingovy obžalobní knihy Haarman historie vlkodlaka*“.²⁴³

3. září však zprávu o Lessingovi vytlačili informace o demonstračních mládeže, které se konaly k Mezinárodnímu dnu mládeže. Lessingovi je tak věnován prostor na straně dvě a sedm. Na zmíněné straně dvě najdeme velmi agresivní sloupek s titulkem „*Fašistická vražda a její následky*“,²⁴⁴ opět od neznámého autora. Ten osočuje vládnoucí garnituru z toho, že vražda Lessinga je výsledkem „*boje proti hakenkreuzlerství demokraticko-policejními prostředky*“²⁴⁵, dále kritizuje Lidové noviny za jejich „štvavý sloupek“ ze dne 1. září, který podle Rudého práva vybízí k nové válce. Ostatní listy podle Rudého práva neinformují o tom, že Theodor Lessing nebyl (dle Rudého práva) první obětí hitlerovců u nás – v obci Proschwitz měli Hitlerovci ubít jednoho dělníka.

Na straně sedm se pak nachází pouze výzva k příchodu na pohřeb Theodora Lessinga, aby se z této události stala protifašistická demonstrace.

Poslední vydání, které se o Lessingovi zmiňuje, bylo publikováno 5. září, kdy se na titulní stranu dostane projev poslance Junga. Rudé právo logicky Junga osočuje z lhaní, podbízivosti a alibismu. Článek se pak už jen ve zkratce zabývá osudem Lessingových vrahů a pohřbem zavražděného.

Lessinga v dalších dnech vystřídala jiná témata, především, ale hlavní zpráva z 6. září s názvem „*Rudé právo může být zastaveno*“.²⁴⁶

²⁴⁰ Rudé právo, č. 204, str. 1

²⁴¹ *Tamtéž.*

²⁴² *Tamtéž.*

²⁴³ Rudé právo, č. 204, str. 3

²⁴⁴ Rudé právo, č. 205, str. 2

²⁴⁵ *Tamtéž.*

²⁴⁶ Rudé právo, č. 207, str. 1

Shrnutí

Ještě než přejdu k hodnocení komunistického tisku, je třeba říci, že poměrně velká část výše uvedených článků byla z části cenzurována. Ve všech případech chyběli „pouze“ jednotlivé odstavce, které se zjevně zdáli cenzorům závadné.

Z hlediska kvantity a v porovnání s ostatními deníky se Rudé právo věnuje Theodoru Lessingovi lehce nadprůměrně. Bohužel kvalita za kvantitou značně pokulhává. Fakticky všechny články jsou velmi povrchní, agresivně napsané a primárně určené ke kritice politických protivníků či oponentů, plné různých výzev a „agitačních odstavců“. Každý článek, ať už je o Lessingovi či ne, se striktně drží stranické ideologie.

Na jedné straně Rudé právo Lessinga uznává jako bojovníka proti fašismu, na druhé mu však nemůže zapomenout, že byl sociální demokrat a ne komunist. V tom je jeho (aspoň dle komunistů) zásadní problém, protože čtenář čtením Rudého práva rychle získá dojem, že existují pouze dvě strany. Ta dobrá (komunistická) a ta zlá (nekomunistická).

3.4.2. Fašistické listy

Periodicita: 1x týdně v pondělí; od 23. září 2x týdně v pondělí a ve čtvrtek;

vydání zastaveno v říjnu 1933 resp. poslední číslo vyšlo 12. října;

vydání obnoveno 2. 5. 1934

Šéfredaktor: Josef Kučera

Fašistické listy měly, v porovnání s periodiky hradní pětky i Rudého práva, marginální význam. Tento význam lze přičíst mizivé podpoře, který vydavatel Fašistických listů, Národní obec fašistická, měla. List lze charakterizovat jako čtenářsky málo přitažlivý, přičemž hlavním cílem bylo oslovovat potenciální či faktické voliče, především malé živnostníky, fašistickým programem.²⁴⁷

List se zabývá především domácí politikou či lépe řečeno domácími událostmi. Přednost dostávají témata, která se přímo týkají fašistické obce či jejich představitelů. Speciální místo v tomto listu mají různá provolání národu, projevy Radoly Gajdy a odpovědi na útočné zprávy jiných listů (je třeba říci, že odpovědi jsou většinou útočné stejně ne-li více).

První vydání Fašistických listů, které po zavraždění prof. Lessinga vyšlo, bylo vydání ze dne 7. září. Titulní strana se zabývá především fašistickou manifestací u hrobu Aloise Jiráka v Hronově. Celé vydání vedou prohlášení proti koaličním stranám či zprávy o působnosti Radoly Gajdy.

Ani v dalších dnech tj. až do zastavení listu (12. 10. 1933) se Fašistické listy nezmiňují o Theodoru Lesingovi. I přesto bych zde rád uvedl komentář Josefa Kučery z titulní strany, ze dne 14. září, který nese název „*Popularizování zločinu*“. Josef Kučera²⁴⁸ se v tomto komentáři pohoršuje nad způsobem, jakým ostatní periodika informují o vraždě Otilie Vranské. Doslova zde píše: „*Nesvědomití novináři popularizují zločin. Činí z vrahů a lupičů hrdiny a vyvolávají v mladých lidech, připravených k zločinům biografy a detektivkami, touhu po následování na*

²⁴⁷ KONČELÍK str. 52

²⁴⁸ Josef Kučera – (1908-1966), novinář

cestě zločinu“²⁴⁹. Komentář zde uvádím, protože z podobných důvodů Fašistické listy nepíší ani o vraždě Lessinga. Je však třeba uznat, že list po celou studovanou dobu neinformuje o žádné vraždě).

Fašistické listy v období podzimu roku 1933 o vraždě prof. Lessinga neinformovaly vůbec. Toto rozhodnutí neinformovat lze přičíst dvěma důvodům, z nichž jeden zde již byl nastíněn výše.

Druhý z těchto důvodů je však daleko prozaičtější. Fašistické listy konfiskaci očividně čekaly a tak stupňovaly četnost agitačních článků, aby „mobilizovali“ své voliče proti tomuto rozhodnutí. Jako příklad uvedu větu z článku ze dne 25. září, který pojednává o „soudní pohružce“ k zastavení listu a nese název „*Našemu bratrstvu*“.²⁵⁰ V tomto článku se mimo jiné píše: „*Vaše ústa musí býti živé fašistické noviny, Prapor vzhůru, bratři! Pro spásu národa!*“²⁵¹

Pro list v tomto čase tak neměla vražda německého emigranta na československém území prakticky žádný význam.

3.5. Bulvární tisk

Lidé se nemění a stejně jako dnes i v první republice se společnost zajímala o různé senzace, jakými byly milostné aféry známých lidí či brutální vraždy. Toho využili podnikatelé. Bulvární média se vyvíjí o něco později než v západní Evropě – od 20. let 20. století.²⁵² Trh s bulvárními tiskovinami můžeme rozdělit na dvě části. První část je reprezentována různými tzv. večerním vydáním velkých deníků, jako např. *Večerní České slovo*, či *Večerní Právo lidu*. Tyto listy mají většinou více či méně zábavnější či bulvárnější charakter, ale jistě je nejde klasifikovat jako plně bulvární, jelikož spíše podává informace „zábavnější formou“, než že by přinášeli přímé fabulace. Oproti tomu druhá část se vyznačuje přímou a účelnou bulvárností, určenou zejména „*co nejširším, převážně velkoměstským lidovým vrstvám*“²⁵³. Zástupcem tohoto segmentu a největší koncern, který se zabývá bulvárními médii,

²⁴⁹ *Národní politika*, č. 72-3, ročník III.

²⁵⁰ *Fašistické listy*, č. 76, ročník III.

²⁵¹ *Tamtéž*.

²⁵² *BEDNAŘÍK*, str. 172.

²⁵³ *KONČELÍK* str. 53.

je tiskový podnik Tempo, jehož majitelem byl někdejší Národní socialista a jeden z mužů 28. října – Jiří Stříbrný.²⁵⁴

3.5.1. Polední list

Periodicita: 2x denně jako raník a večerník, v neděli vychází jako Nedělní list a v pondělí vychází jako Pondělní list

Šéfredaktor: Karel Kut²⁵⁵

Tiskový koncern Tempo, který v roce 1926 založil Jiří Stříbrný, si získal velmi rychle své místo na trhu. Jeho hlavními deníky se staly bulvární tituly Večerní list, jenž byl roku 1928 přejmenován na Polední list, a deník *Expres*, který byl tištěn na růžovém papíře a zaměřoval se na vraždy, úmrtí a další zločiny. Mezi dalšími periodiky, která vycházela pod Tempem, lze zmínit „*agresivně satirický týdeník Šejdrem, jenž byl úředně zastaven roku 1933*“.²⁵⁶

Všechny výše zmíněné tiskoviny využíval Jiří Stříbrný (kromě výdělku) k osočování svých politických oponentů či politiků, které vinil za svůj politický pád a za vyloučení²⁵⁷ z Československé strany národně socialistické v roce 1926.²⁵⁸

Polední list informuje o zavraždění Lessinga poprvé, tak jako ostatní deníky, 1. září 1933. Palcový titulek na titulní straně hlásí: „*100 četníků a 35 detektivů stíhá vraha německého emigranta v Mar. Lázních*“.²⁵⁹ Nepodepsaný článek zabírá přibližně třetinu titulního listu. Stať je napsána velmi populárně a vyzdvihuje „senzace“ jako odměnu na hlavu Lessinga apod. List přebírá pouze informace od policie či ČTK, zároveň se ale snaží vyhýbat jakýmkoli ortelům, že šlo o čin politický. Celý článek je popisného rázu, kromě konce, který obsahuje výzvu: „*Dnes nelze ještě potvrdit určitosti, že jde o zjednanou vraždu. Všechny známky však ukazují, že jde o čin německých teroristů. Je vyloučeno, jakmile budou zjištěny*

²⁵⁴ Jiří Stříbrný (1880 – 1955), politik a novinář

²⁵⁵ Karel Kut (1902-1961), poslanec Národního shromáždění

²⁵⁶ KONČELÍK, str. 53.

²⁵⁷ Jiří Stříbrný se dostal do ideového konfliktu s dalšími čelními představiteli Národních socialistů. Výsledkem tohoto sporu bylo Stříbrného vyloučení ze strany. Stříbrný si krátce na to (1930) založil vlastní politickou platformu – Národní ligu, která se v roce 1935 spojila s Národní demokracií do Národního sjednocení.

²⁵⁸ KONČELÍK, str. 52-23.

²⁵⁹ Polední list, č. 242, ročník VII., str. 1

všechny skutečnosti, aby takovýto čin zůstal bez odezvy.“²⁶⁰ Zbytek strany vyplňují informace o dalších vraždách či článek, který kritizuje Edvarda Beneše, že je mu přednější Palestina než Československo, jelikož raději referuje světu o Palestině, než aby zaujal pevná stanoviska k vážným mezinárodním problémům.²⁶¹

Druhého září je Lessingovi věnována část komentáře Ferdinanda Kahánka „Na okraji dne“²⁶², která nese název „*Na hranicích hoří*“²⁶³ a popisný článek, který zaujímá čtvrtinu titulní strany a pokračuje na straně dva třemi odstavci. V komentáři autor už definitivně obviňuje nacistické špičky z toho, že útok připravily. Kritizuje vládu, že se snažila zabezpečit hranice a stát před „vnitřními radikály“, ale už zapoměla na vnější obranu hranic. Porovnává Hitlerův nástup moci s nástupem moci Mussoliniho a Lenina. Doslova píše, že když se ujaly tyto dva muži vlády „*také mimo hranice svého zájmu došlo k přestřelkám*“²⁶⁴ V popisném článku autor informuje o zatýkání podezřelých Němců československými policisty a četníky. Nezapomene akcentovat, že Ministr vnitra Černý přerušil kvůli případu svou dovolenou. Poslední odstavec na straně dvě, je věnován Lessingovi přání být pohřben v Palestině, kterému ale sionistický kongres kvůli finančním nákladům nevyhověl a „*proto bylo rozhodnuto pohřbit prof. Lessinga v Mar. Lázních*“.²⁶⁵

Nedělní vydání poledního listu nese název Nedělní list. Na titulní straně dostává největší prostor stať Ferdinanda Kahánka „*Tři pruty Svatoplukovy*“²⁶⁶, kde uvažuje nad rolí Slováků v Československém státě a staví se za vstoupení Andreje Hlinky během Pribinových slavností. O Lessingovi referuje článek „*Dnes pohřeb zavražděného prof. Lessinga*“.²⁶⁷ Nepodepsaný článek zpravuje o dalším postupu vyšetřování vraždy a připomíná prohlášení, které vydala DNSAP, kde „*strana hakenkrajclerů v Československu odsuzuje zavraždění Lessinga, zdůrazňuje, že chce*

²⁶⁰ *Tamtéž.*

²⁶¹ Polední list, č. 242, ročník VII., str. 1

²⁶² Polední list, č. 243, ročník VII., str. 1.

²⁶³ *Tamtéž.*

²⁶⁴ *Tamtéž.*

²⁶⁵ Polední list, č. 243, ročník VII., str. 2

²⁶⁶ Nedělní list, č. 244, ročník VII., str. 1

²⁶⁷ *Tamtéž.*

*jednotnou frontu všech Němců, ale nikoli podle říšskoněmeckého vzoru*²⁶⁸. Zbytek strany vyplňuje zpráva o vraždě Otilie Vranské.

4. září obsadila většinu titulní stranu Pondělního listu vražda Otilie Vranské s palcovým titulkem „*Zavražděná žena poznána příbuznými?*“²⁶⁹ Zprávu o Lessingovi lze dohledat na straně tři, kde se jeho případu věnují dva krátké nepodepsané články. První referuje o dalším postupu policie a četnictva a druhý o pohřbu Lessinga, který proběhl v klidu. List se snaží vypíchnout různé zajímavosti na pohřbu, např. že Lessingovi byl „*pod hlavu položen sáček s prsty z Palestinského vrchu Scopus*.“²⁷⁰

Na dlouho poslední článek o Lessingovi byl uveřejněn v poledních listech 5. září. Článek přináší informaci o tom, že „*Eckert si měnil před vraždou říšské marky (...) toto finálně potvrzuje verzi, že Eckert utekl do Německa*.“²⁷¹ Zbytek strany vyplňuje stať o vraždě Vranské a komentář Ferdinanda Kahánka o sporu na Pribinových slavnostech v Nitře.

Od tohoto dne vévodí listu články statě a komentáře o vraždě Otilie Vranské. Poslední zmínka o Lessingovi, spíše o jeho manželce, je publikována 9. září na straně čtyři a přináší informaci, že se vdova po prof. Lessingovi odstěhovala z Mariánských Lázní a bude bydlet „*v ryze českém kraji*“.²⁷²

Shrnutí

Polední list dostal své pověsti největšího bulvárního deníku i v tomto případě. Články o vraždě Lessinga jsou jen další vraždou, která na těchto stránkách proběhla a má sloužit jen k dalším prodejům Poledního listu. Informace i komentáře jsou většinou plytké a téměř vždy psané tím nejvíce stravitelným jazykem, aby byl přijatelný pro nejširší vrstvy čtenářů. Spíše než politický motiv je zdůrazňována samotná vražda. A když už je akcentován politický motiv, je zbulvarizován do podoby výhrůžek Německu. V tomto případě je fenomén „vytlačení zpráv o Lessingovi vraždou Vranské“ nejmarkantnější. V momentě, kdy zpráva spatřila světlo světa, byl jí přisuzován větší prostor a tím pádem přisuzována větší důležitost

²⁶⁸ *Tamtéž.*

²⁶⁹ Pondělní list, č. 245, ročník VII., str. 1

²⁷⁰ Pondělní list, č. 245, ročník VII., str. 3

²⁷¹ Polední list, č. 246, ročník VII., str. 1

²⁷² Polední list, č. 250, ročník VII., str. 4

než vraždě Lessinga. Prakticky do jednoho dne od svého uvedení vražda Vranské vytlačí zprávu o Lessingovi z titulní strany na další strany a následně i z celého listu.

4. Závěr

V tomto závěru bych rád zodpověděl dvě základní otázky, na které jsem se v práci zaměřoval. Za prvé, po jakou dobu a jak četně informovaly vybrané deníky o případu vraždy Theodora Lessinga. Za druhé, jaká témata vytlačila tento případ z titulních, popř. z dalších stran deníků.

Obecně lze říci, že vraždě Theodora Lessinga byla ve vybraných periodikách věnována pozornost maximálně po dva týdny od události. Naposledy se sice o Lessingovi ve studovaném období zmiňují Lidové listy 2.2.1934, avšak v této zprávě je využito Lessingova případu pouze pro komparaci s pokusem o atentát na kardinála Faulhaubera.

Nejméně o fémové vraždě informovaly (když pomineme Fašistické listy, které vraždě Lessinga nevěnovaly jediný článek) deníky Lidové strany a agrárníků. V obou případech se jedná o periodika, která se obrací k venkovskému čtenáři.

Lidové listy nepřikládaly vraždě Theodora Lessinga význam již od počátku. Hlavní zprávou se staly spory státu s papežským nunciem.

U Venkova lze vypozařovat dva důvody, proč nevěnovali Lessingovi více prostoru, i když v porovnání s Lidovými listy ho bylo o poznání více. Za prvé je potřeba vzít v potaz, že Venkov byl obsahově zaměřen převážně na hospodářskou problematiku, pokud možno úzce propojenou s vesnickým životem. To vysvětluje skutečnost, proč články o vzrůstu cen pšenice dostávaly přednost před fémovou vraždou, posléze i před vraždou Otýlie Vranské. Za druhý důvod lze označit politickou orientaci strany, která směřovala stále více doprava. Neměli tím pádem důvod psát štvavé články na hitlerovce tak, jak to činilo například České slovo, ale snažili se spíše poskytovat „objektivní“ informace z policejního vyšetřování. I tyto zprávy zmizí poměrně rychle v momentě nalezení těla Otýlie Vranské.

List národních demokratů a list komunistů mají v informacích k námi studované události jeden podstatný společný rys. Využívají vraždy Theodora Lessinga jako prostředku k výrazné kritice vlády. Oba dva listy se v četnosti a kvalitě popisných článků o policejním vyšetřování dají hodnotit jako podprůměrné. Zato prostor, který věnují Lessingovi v komentářích, lze označit za nadprůměrný. V těchto záležitostech se listy podobají, ale najdeme zde i jisté nuance. Rudé právo ve svých komentářích především útočí na hitlerovce a až potom na samotnou vládu.

Národní listy naopak. V první řadě kritizují vládu, (že nepřijala jejich navrhovaná opatření na sřežení hranic), a až potom hitlerovce; dokonce v jednom komentáři naznačí, že si Lessing za svou vraždu mohl sám, jelikož vykonával na našem území činnost, která mu doma byla zakázána. Tuto problematiku Rudé právo neřeší, naopak čemu přisuzuje více prostoru než Národní listy, je osobnost Theodora Lessinga. Vzdávají mu hold za jeho boj proti Hitlerovi, ale zároveň jím nezapomínají opovrhat, jelikož byl jen sociální demokrat a ne komunista. Co se týče spojitosti mezi vytlačením ohlasu Lessingovy vraždy s vraždou Vranské, vyzorujeme zde zásadní odlišnosti. Národní listy prakticky ihned věnují Vranské ten samý prostor, který původně přisoudily vraždě Lessinga. Na úkor toho je Lessing odsunut do okrajových článků, či spíše odstavců. U Rudého práva byla důvodem vytlačení Lessinga ze stran novin zcela jiná a to obava o vlastní existenci. Od září 1933 Rudé právo již zjevně vytušilo možné ukončení činnosti listu, a proto se většina článku raději ubírá k vraždě Vranské.

Ze stranických listů zbývá pouze České slovo a Právo lidu. Tyto dva listy mají společnou velkou kvantitu, a to jak článků, tak komentářů, ve svých vydáních. Obě tato periodika zabíhají ve zprávách o Lessingovi a jeho vraždě do značných podrobností a snaží se informovat čtenáře o souvislostech, jež vraždě předcházely. Rovněž se u nich nesetkáme s následným vytlačením tématu kvůli vraždě Otýlie Vranské. Důvody k delšímu zveřejňování článků se ale liší. Zatímco Právo lidu se zaměřovalo spíše na osobu Theodora Lessinga jako takovou a na jeho sociálnědemokratické působení, České slovo vraždu využilo převážně k výraznému útoku jak na Hitlera samého, tak na hitlerovce žijící v českém pohraničí. Postupné mizení informací o Theodoru Lessingovi není ani tak způsobeno neatraktivností tématu, jak tomu bylo u jiných deníků, ale tím, že vyšetřování zkrátka nepřinášelo další informace, a tudíž nebylo o čem psát.

Co se týče tzv. „nezávislých deníků“, čili v našem případě Lidových novin a Národní politiky, stojí v kvantitě napsaných článků mezi Národními listy a Venkovem. Kvalitativně jsou však na tom daleko lépe než zmíněné deníky, a to platí převážně o Lidových novinách.

Národní politika je specifictější tím že, jak již bylo napsáno, prodává primárně inzertní rubriku a až potom obsah listu. O Lessingově smrti informuje sice velmi objektivně a věcně bez jakýchkoli emocí, jaké můžeme sledovat u ostatních

deníků, avšak nepřisuzuje jí žádný velký význam a hned, jak je to možné, nahradí zprávy o vraždě Lessinga vraždou Vranské. I když k tomuto nahrazení dojde poměrně rychle, jsou stále nejzávažnějším událostem okolo vraždy Lessinga věnovány alespoň zadní strany vydání.

Lidové noviny sice neinformují o vraždě prof. Lessinga v takové míře jako Právo lidu a ani tak emotivně jako České slovo, ale co ztrácejí na emotivnosti a četnosti, dohánějí na kvalitě komentářů i jednotlivých článků. Informují o Lessingovi oproti Národní politice o poznání obšírněji a občas i s lehkým satirickým tónem. Vranské vražda sice postupně vytlačuje Lessinga, ale neděje se to v takové míře jako u Národní politiky.

Jako poslední jsem si ponechal Polední list, a to díky jeho naprosté originalitě od zbytku vybraných periodik. Polední list sice informuje o smrti Theodora Lessinga poměrně hodně, nýbrž jedná se, tak jak to u bulváru bývá, o informace povrchní s cílem sehnat co nejlepší senzaci kvůli prodejnosti. Redakci Poledního listu naprosto nezajímá objektivita článků. Snaží se především palcovými titulkami vyvolat emoci u čtenáře, kterou druhý den buď nahradí emoci jinou, či přiživí emoci stávající. Zároveň je ve člancích cítit, že Jiří Stříbrný si opět vyřizuje účty s Edvardem Benešem a viní ho za stávající situaci. Vražda Otýlie Vranské vytlačí Lessinga z titulní stránky Poledního listu prakticky okamžitě s tím, že i nadále se ve vydáních objevují různé menší články, avšak pouze tehdy, když se stane „něco zajímavého“, jako např. policie zatkne velké množství lidí najednou.

Vražda profesora Theodora Lessinga, stejně jako jeho osoba a jeho dílo, je jistě pozapomenutým koutem dějin. Hlavním cílem této práce je alespoň krátce připomenout jeho osobu, život a bohužel i smrt. První fémová vražda na našem území vrhala malý stín na velkou stěnu dějin již v době svého uskutečnění. Po 73 letech se tento stín téměř vytratil.

4.1. Shrnutí

Jak se ukázalo u vybraných periodik, vraždě profesora Lessinga nebyla věnována tak velká pozornost, jakou si první fémová vražda na našem území zasloužila a zaslouží. V tomto ohledu vycházejí z práce nejlépe deníky Právo lidu, České slovo a popřípadě Lidové noviny, které se této vraždě věnovaly nejvíce a nejobširněji. Naopak periodika jako Lidové listy, Fašistické listy či Venkov se této vraždě věnovala buď velmi povrchně či se jí nevěnovala vůbec.

Resumé

Based on the analysis of certain periodicals, the conclusion could be made that the murder of Theodor Lessing, as the first political Nazi murder in our territory, deserved more attention than it really gained. In this way, especially the periodicals Právo lidu, České slovo and Lidové noviny should be mentioned as they dealt with the issue the most. On the other hand, the periodicals such as Lidové listy, Fašistické listy or Venkov did not reflect the murder at all or very briefly.

5. Použitá literatura

5.1. Prameny

Archivní fondy

Národní archiv, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze – fond 207

Signatury: 207-1329-8/17, 207-687-13, 207-827-3/93

Archiv bezpečnostních složek, fond SÚMV

Signatury: 325-94-4/1-70

Periodika

Právo lidu 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Lidové listy 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

České slovo 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Venkov 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Národní listy 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Lidové noviny 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Národní politika 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Rudé Právo 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Fašistické listy 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

Polední list 30. 8. 1933 – 8. 2. 1934

5.2. Literatura

CARBONELL, Charles-Olivier. Evropské dějiny Evropy: (15. - 20. století). Vyd. 1. Překlad Alena Lhotová, Věra Hrubanová. Praha: Karolinum, 2003, 329 s. ISBN 80-246-0411-6

KENNEDY, Paul. Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000. Praha: Lidové noviny, 1996, 806 s. ISBN 80-7106-173-5

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-802-4730-288

- KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-698-8
- BERÁNKOVÁ, Milena, Alena KŘIVÁNKOVÁ a Fraňo RUTTKAY. Dějiny československé žurnalistiky: Díl 3, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988
- ĐURICA, Milan Stanislav. *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. 3., opr. a dopl. vyd. Bratislava: Lúč, 2004, 837 s., obr. příl. ISBN 80-711-4386-3
- PERNES, Jiří. Svět Lidových novin, 1893-1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 1993. ISBN 80-710-6056-9
- CHÁB, Václav. Jak se dělají noviny: samozřejmé pravdy a praktické rady. V Praze: Svaz národního osvobození, 1932. Knihovna Svazu národního osvobození; Svazek 82
- MARWEDEL, Rainer. Theodor Lessing, 1872-1933: eine Biographie. Darmstadt: Luchterhand, c1987, 446 s. ISBN 37-632-3120-X
- RADA, Ivan a Petr ČORNEJ. Dějiny zemí Koruny české. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1992, 2 v. ISBN 80-851-9228-4
- ČERNÝ, Bohumil. Most k novému životu: německá emigrace v ČSR v letech 1933-1939. 1. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1967
- TAUŠ, Karel, ed. Slovník cizích slov, zkratk, novinářských šifer, pseudonymů a časopisů pro čtenáře novin. 2., oprav. a dopl. vyd. Blansko: Karel Jelínek, 1947
- VOPRAVIL, Jaroslav Stanislav. Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře: (anagramů, kryptonymů, značek, jmen původních, přijatých, dvojitých, polatinštělých atd.). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 1540 s. Publikace státních vědeckých knihoven.
- DOLENSKÝ, Antonín. Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře. Královské Vinohrady: Plaček, [1911]. 32 s. Přehled revuí; Roč.1.1911.Čís.5.
- UHLÍŘ, Dušan. Anály ze Spálené ulice. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1979. 202, [1] s. [12] s. fot. příl. Archiv; Sv. 27.
- GRUFELD, Frederic V. Prophets without Honour: a Background to Freud, Kafka, Einstein and their World. 1. Publ. London: Hutchinson, 1979. 349 s.

KUBÍČEK, Jaromír, ed. a kol. Česká retrospektivní bibliografie. Řada 1, Noviny. Díl 2, Noviny České republiky 1919-1945 (CERBI N2). Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. 2 sv. (446, 276 s.). ISBN 80-86249-27-1

KURAL, V. Konflikt: místo společnosti? : Češi a Němci v Československém státě, 1918-1938. Vyd. 1. Praha: Ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů vydalo nakl. R, 1993, 272 p. ISBN 80-901-4313-X.

KORDASOVÁ, Veronika. Nakladatelství Aventinum a a Melantrich v letech 1919–1938: Komparace se zaměřením na literární produkci. Brno, 2012. Dostupné z:http://is.muni.cz/th/150894/ff_m_b1/Kordasova_Veronika_MAGISTERSKA_PRACE_SUS.pdf. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Mgr. Pavel Křepela

BRUNER, Jan. Ohlasy české politické scény na nástup Hitlera k moci a jeho první kroky: (Leden 1933 - srpen 1934). Praha, 2002. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková